

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Уханова І.О.

“ ___ ” _____ 202_ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини

за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

**НА ТЕМУ: «МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ
УКРАЇНИ ДО ЄС В КОНТЕКСТІ ОТРИМАННЯ СТАТУСУ
КРАЇНИ-КАНДИДАТА»**

Виконавець:

студент ФМЕ

Мехова Іванна Олегівна

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., професор

Заєць Микола Артемович

/підпис/

ОДЕСА - 2022

АНОТАЦІЯ

Мехова І.О., «МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС В КОНТЕКСТІ ОТРИМАННЯ СТАТУСУ КРАЇНИ-КАНДИДАТА».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини» - Одеський національний економічний університет - Одеса, 2022 р.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є макроекономічні проблеми інтеграції України до ЄС.

У роботі досліджено поняття, теоретичні основи та основні етапи європейської інтеграції; визначено поняття «кандидат» на вступ та основні критерії членства в Європейському Союзі; узагальнено методи вимірювання макроекономічних критеріїв при вступі до ЄС.

Надано характеристику основних етапів поглиблення та розвитку співпраці між Україною та ЄС; здійснено аналіз економічної взаємодії між Україною та ЄС, а також аналіз потенційної можливості виконання Україною Маастрихтських критеріїв.

В результаті виконання кваліфікаційної роботи оцінено перспективи інтеграції України до Європейського Союзу, зокрема через аналіз спроможності виконання вимог ЄС та подолання макроекономічних проблем через військову агресію.

Ключові слова: Маастрихтські критерії, європейська інтеграція, кандидат на вступ до ЄС, макроекономічні показники, висновки Європейської комісії щодо України.

ANNOTATION

Mekhova I, " Macroeconomic problems of Ukraine's integration into the EU in the context of obtaining the status of a candidate country ".

Qualification work for obtaining an educational degree in specialty 292 "International Economic Relations" under the educational program "International Economic Relations" - Odesa National University of Economics - Odesa, 2022.

The qualifying thesis consists of three sections. The object of the study is macroeconomic problems of Ukraine's integration into the EU.

The work examines the concept, theoretical foundations and main stages of European integration; the concept of "candidate" for admission and the main criteria for membership in the European Union are defined; the methods of measuring macroeconomic criteria upon joining the EU are summarized.

The main stages of deepening and development of cooperation between Ukraine and the EU are described; an analysis of the economic interaction between Ukraine and the EU was carried out, as well as an analysis of the potential possibility of Ukraine fulfilling the Maastricht criteria.

As a result of the qualification work, the prospects of Ukraine's integration into the European Union were assessed, in particular through the analysis of the ability to meet EU requirements and overcome macroeconomic problems due to military aggression.

Key words: Maastricht criteria, European integration, candidate for joining the EU, macroeconomic indicators, conclusions of the European Commission regarding Ukraine..

ЗМІСТ

		Стор
ВСТУП		4
Розділ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	
1.1.	Поняття, теоретичні основи та основні етапи європейської інтеграції	
1.2.	Поняття «кандидат» на вступ та основні критерії членства в Європейському Союзі	
1.3.	Методи вимірювання макроекономічних критеріїв при вступі до ЄС	
Висновки до розділу 1.....		
Розділ 2	АНАЛІЗ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС В КОНТЕКСТІ ОТРИМАННЯ СТАТУСУ КРАЇНИ-КАНДИДАТА.....	
2.1.	Характеристика основних етапів поглиблення та розвитку співпраці між Україною та ЄС	
2.2.	Аналіз економічної взаємодії між Україною та ЄС.....	
2.3.	Аналіз потенційної можливості виконання Україною Маастрихтських критеріїв	
Висновки до розділу 2.....		
Розділ 3	ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	
3.1.	Оцінка втрат економіки України внаслідок військової агресії як чинник скорочення макроекономічних показників.....	
3.2.	Виконання критеріїв ЄС для прискорення членства України в контексті посилення євро інтеграційного руху в умовах військової агресії.....	
Висновки до розділу 3.....		
ВИСНОВКИ.....		
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		

ВСТУП

Актуальність теми. Україна взяла курс на євроінтеграцію, що є свідомим вибором громадян. Український уряд проголосив перспективу членства в ЄС стратегічним орієнтиром прагнень України до трансформації та ключовою метою, заради якої здійснюються реформи. Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли міністр закордонних справ Нідерландів, як президент ЄС, офіційно визнав незалежність України у листі від імені Європейського Союзу. Правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 16 червня 1994 року, яка започаткувала співпрацю з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. УПС визначила 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства ЄС, охорона навколишнього середовища, транспорт, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та простір. Наступним кроком у розвитку відносин стало Східне партнерство, яке було зовнішньополітичною ініціативою Європейського Союзу, яка поширюється на шість східноєвропейських сусідів ЄС. З точки зору України, це був крок у правильному напрямку, оскільки східні сусіди є європейськими державами і можуть подати заявку на членство в ЄС, якщо відповідають відповідним критеріям. 15 грудня 2014 року Україна та ЄС провели перше засідання Ради асоціації відповідно до нової угоди про асоціацію. 11 липня 2017 року Рада ухвалила рішення про укладення угоди про асоціацію з Україною від імені ЄС. Це був останній крок у процесі ратифікації, який дозволив повну імплементацію угоди з 1 вересня 2017 року. Під час Європейської Ради 23 червня

2022 року лідери ЄС надали Україні статус кандидата в ЄС. У цьому контексті вони запропонували Європейській Комісії доповісти Раді про виконання умов, зазначених у висновку Комісії щодо заявки України на членство.

Розгляд макроекономічних проблем інтеграції України до Європейського Союзу є наразі дуже актуальним. Доцільно відзначити, що Українська держава формує свої власні національні інтереси, свою зовнішньополітичну стратегію, вирішує широке коло проблем, які стоять перед нею у зв'язку з необхідністю європейського геополітичного вибору. Від тотожності пріоритету європейського вектора національним інтересам, від якості її міждержавних стосунків, особливо з країнами-сусідами, залежатиме майбутнє України. Дослідження досвіду накопиченого у сфері європейської інтеграції України має науковий і разом з тим прикладний характер. Вищевикладене обумовило актуальність теми кваліфікаційної роботи, її мету та завдання.

Європейська інтеграція та місце в цьому процесі України є надзвичайно складним питанням. Проблема інтеграційних процесів та розвитку самого ЄС на сучасному етапі присвячено ряд наукових праць європейських політиків і вчених. Серед них варто виділити публікації Стігліца Дж.; Чалмерс Д., Бассо Е. Проблеми євроінтеграції аналізували такі дослідники, як Сіденко В., Осипова Л., Степаненко В.О. та Степаненко Н.О., Обозна А.О. та Клімова М.В..

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Головною метою роботи є аналіз макроекономічних проблем інтеграції України до ЄС та визначення перспектив їх вирішення.

Для реалізації поставленої мети визначено наступні **завдання**:

- дослідити поняття, теоретичні основи та основні етапи європейської інтеграції;
- дослідити поняття «кандидат» на вступ та основні критерії членства в Європейському Союзі;

- узагальнити методи вимірювання макроекономічних критеріїв при вступі до ЄС;
- надати характеристику основних етапів поглиблення та розвитку співпраці між Україною та ЄС;
- надати аналіз економічної взаємодії між Україною та ЄС;
- здійснити аналіз потенційної можливості виконання Україною Маастрихтських критеріїв;
- оцінити перспективи інтеграції України до Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження є макроекономічні проблеми інтеграції України до ЄС.

Предметом дослідження виступають теоретико-методологічні основи та організаційно-економічні рішення щодо оцінки макроекономічних проблем інтеграції України до ЄС та визначення перспектив їх вирішення.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи використано загальнонаукові методи дослідження аналізу та синтезу, застосовано абстрактно-логічний підхід та узагальнення для дослідження теоретичних проблем роботи. Аналіз статистичної інформації зроблено з використанням методу статистичного аналізу, таблично-графічного методу. Для здійснення розрахунків та побудови таблиць і діаграм у кваліфікаційній роботі використано пакет офісних програм MS Office – Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Для написання кваліфікаційної роботи використано наукову, монографічну літературу, тези та статті українських та європейських вчених, присвячені питанням європейської інтеграції. Інформаційно-довідковою базою для написання кваліфікаційної роботи є нормативно-правові акти України та ЄС, Міністерства економічного розвитку та торгівлі, Державного комітету статистики України, Національного банку України, Європейської комісії.

Публікації та апробації результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра було опубліковано тези міжнародних конференцій:

1. Zaiets M., Mekhova I. MACROECONOMIC INDICATORS OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF OBTAINING EU CANDIDATE STATUS. PROGRESSIVE RESEARCH IN THE MODERN WORLD. Proceedings of II International Scientific and Practical Conference Boston, USA 2-4 November 2022. 526-533. <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/11/PROGRESSIVE-RESEARCH-IN-THE-MODERN-WORLD-2-4.11.22.pdf>

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (55 джерела). Загальний обсяг роботи становить 106 сторінок, основний зміст викладено на 100 сторінках. Робота містить 12 таблиць та 10 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1. Поняття, теоретичні основи та основні етапи європейської інтеграції

Міжнародна політична діяльність є гарантом розвитку та національної безпеки для кожної країни. Через те, основні цілі зовнішньої політики країн направлені на реалізацію національних інтересів та забезпечення розвитку міжнародних політико-економічних відносин [2].

Днем народження Європейського Союзу (ЄС) по праву можна вважати 18 квітня 1951 р., дату підписання першої Римської угоди про заснування Європейського співтовариства з вугілля та сталі (ЄСВС). Це був перший вагомий крок на шляху від теоретичних розробок до практичного втілення ідеї об'єднання Європи. Багато наукових теорій намагається пояснити та спрогнозувати євроінтеграційний процес, що триває вже шістдесят з лишком років, перманентно змінюючи вектор свого розвитку. Теорії європейської інтеграції дають відповідь не лише на запитання, які форми та зміст матиме ЄС, а й розкривають значення держав-членів та наднаціональних інституцій у цьому процесі [1].

Явище інтеграції як процесу офіційно зафіксовано в 20-х роках ХХ століття німецькими вченими Р.Шмедом, Х.Кельзенем, Д.Шиндлером. Поняття «інтеграція» включає цілісність, структуру, досконалість, які стосуються політичних, економічних, соціальних, етнічних процесів. Після Другої світової війни поняття «інтеграція» стали застосовувати для визначення різних форм

міжнародного співробітництва, які охоплювали, насамперед, такі сфери міждержавних відносин як економіка, техніка, тощо.

Поглибленню інтеграції значною мірою сприяло запровадження спільного ринку. Як наслідок 7 лютого 1992 року в голландському місті Маастрихт було підписано Договір про Європейський Союз (Маастрихтський договір), що набув чинності 1 листопада 1993 року.

Історичні інтеграційні процеси найчіткіше проявилися в Західній Європі - своєрідній "лабораторії" моделей і механізмів інтеграції, де остання досягла найбільш зрілих форм.

Процеси європейської інтеграції є предметом численних теоретичних та емпіричних досліджень, автори яких шукають відповіді на запитання, як і чому держави за власним бажанням щораз тісніше співпрацюють й об'єднуються з іншими державами, втрачаючи при цьому певні атрибути суверенності, натомість отримуючи нові можливості співпраці та вирішення конфліктів, вивчають механізми творення наднаціональних інституцій і принципи поділу та обміну досвідом між рівнями влади. Сукупність численних теоретичних інтерпретацій інтеграції формує функціональну, нефункціольну теорію та теорію міжурядової співпраці, а їх найвідомішими концепціями розвитку інтеграції є конфедераційна, едеральна та конституційна [3].

Накопичений міжнародний досвід дає можливість стверджувати, що такі цілі, як збереження миру на Землі, економічне співробітництво, характерні для всіх учасників інтеграційних процесів. Крім того, інтеграційні процеси як каталізатори світового розвитку і світової політики знаходяться в стані постійних трансформацій і змін [4].

У цілому під регіональною економічною інтеграцією структуралісти розуміли процес глибоких структурних перетворень, у результаті яких мають виникнути оптимально збалансовані господарства [5, с.304].

РИНКОВА (ЛІБЕРАЛЬНА)	СТРУКТУРАЛІСТЬКА (ДИРІЖИЗМ)
<u>Представники :</u> М. Алле, М. Гальперин, В. Репке	<u>Представники :</u> А. Маршалл, Р. Купер, Г. Мюрдаль, Ф. Перу, П. Стріттен, А. Філіп
<u>Основні принципи :</u> Свобода ринкових сил. Елімінування державного втручання в процес міжнародної економічної інтеграції. Акцент на «неагивній інтеграції»	<u>Основні принципи :</u> Координація економічної політики держави в процесі інтеграції з метою пом'якшення нерівномірності економічного розвитку. Акцент на «позитивній інтеграції»

РИНКОВО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА (НЕОЛІБЕРАЛІЗМ І НЕОКЕЙСІАНСТВО)
<u>Представники :</u> Б. Балашша, М. Бійс, Г. Крьомер, Дж. Піндер, Я. Тінберген
<u>Основні принципи :</u> Компромiс між ринковим і державно-регулятивним механiзмами iнтеграцiйного процесу

Рис. 1.1. Класифікація наукових шкіл міжнародної економічної інтеграції
Джерело [6].

Як самі процеси інтеграції, так і підходи до їх вивчення дуже різноманітні. Дослідженням інтеграції займаються економісти, соціологи, політологи, юристи та інші. У науковому аналізі інтеграції, як правило, виділяють декілька напрямів.

По-перше, інтеграція розглядається як феномен, який спостерігається у найрізноманітніших умовах і регіонах світу, а також охоплює безліч типів і груп суспільств та держав [7].

По-друге, інтеграцію розглядають як більш специфічний феномен, що спрямований, перш за все, до зближення і об'єднання сучасних держав, які володіють правовим демократичним полем і ринковою економікою, оскільки саме ці умови сприяють найтіснішому сталому і мирному зближенню держав [8].

Насамкінець, інтеграція розглядається переважно як процес формування спільноти держав у Західній Європі після Другої світової війни, який призвів до утворення Європейського Союзу [9].

Економічний напрям полягає у поглибленій економічній інтеграції, валютному і митному союзі та спільному ринку. Звідси можна виокремити декілька підходів, зокрема лібералізм, оскільки першочергово Європейська спільнота ототожнювалась саме з торговельною інтеграцією країн регіону, а саме вільною торгівлею [7] та інституціоналізм – створення «вищого органу» для контролю торгівлі, оскільки інтеграція є втіленням певної єдності економічних і політичних питань [8].

Разом з тим, сучасні тенденції констатують різний рівень економічного розвитку серед країн ЄС та різні амбіції щодо участі в інтеграційних процесах. Такі настрої призвели до появи ідеї «Європи концентричних кіл», яка була запропонована на той час Головою Єврокомісії Ж. Делором. Підхід передбачає дедалі вищий рівень інтеграції у напрямку «центру» Європейської спільноти, яким має стати ЄС, після створення політичного, господарського, валютного союзів та спільного ринку. Наступним колом біля «центру» є країни Європейської асоціації вільної торгівлі, наближені до ЄС у економічному і правовому плані.

Наступне коло утворюють країни, що підписали угоди про асоціацію з ЄС та виявляють бажання стати членами Союзу. До цього кола можна віднести Україну, яка знаходиться на межі із четвертим, останнім та найширшим колом від «центру», де знаходяться країни, що входять до спільного простору європейського співробітництва [10, с.400].

Розвиток продуктивних сил країн неминує веде їх на зовнішній ринок, де зростання міжнародних зв'язків і взаємопереплетення національних економік, сприяє інтернаціоналізації господарського життя, яка у другій половині ХХ ст. стала провідною тенденцією розвитку сучасної світової економіки. Однією з головних особливостей цього процесу є утворення великих зон впливу найбільш розвинутих країн. Вони стають своєрідними інтеграційними угрупованнями, навколо яких об'єднуються інші держави, що забезпечує їм важливу роль у світовому господарстві й політиці.

На шляху до формування єдиного територіально-господарського комплексу міжнародна економічна інтеграція проходить ряд послідовних етапів. Представник неоліберальної школи Б. Балашша виокремлює та інтерпретує наступні:

1. Зона вільної торгівлі;
2. Митний союз;
3. Спільний ринок;
4. Економічний союз;
5. Повна економічна інтеграція [11, с.206].

Таблиця 1.1.

Етапи європейської економічної інтеграції

Етапи	Зміст
Зона вільної торгівлі	Відміна мита, квот та інших обмежень в торгівлі між державами-учасницями при збереженні їх автономії в митній та торгівельній політиці по відношенню до третіх держав
Митний союз	Введення загальних внутрішніх митних тарифів й перехід до єдиної торгової політики по відношенню до третіх держав
Спільний ринок – Єдиний внутрішній	Митний союз плюс виконання дій, що забезпечують вільний рух послуг, капіталів та робочої сили (включаючи свободу їх професійної діяльності).
Економічний і валютний союз	Єдиний внутрішній ринок плюс гармонізація и координація економічної політики держав-учасниць на основі спільного прийняття рішень і контролю над їх виконанням, заміна національних валют єдиною. Єдина валютна і грошова політика

Джерело: [13]

Розвиток інтеграції у рамках ЄС пройшов усі етапи: від зони вільної торгівлі до економічного і валютного союзу.

Таблиця 1.2.

Особливості етапів міжнародної економічної інтеграції

Етапи інтеграції	Ліквідація митних бар'єрів у спільній торгівлі	Єдині митні тарифи щодо третіх країн	Вільний рух капіталів і робочої сили	Узгодження економічної політики	Здійснення єдиної економічної політики
Зона вільної торгівлі	+	-	-	-	-
Митний союз	+	+	-	-	-
Спільний ринок	+	+	+	-	-
Економічний союз	+	+	+	+	-
Повна інтеграція	+	+	+	+	+

Джерело: [12]

Першим етапом міжнародного інтеграційного процесу є зона вільної торгівлі, для якої характерне повне скасування тарифних і нетарифних бар'єрів

між країнами-членами угруповання для вільного переміщення товарів, робіт і послуг.

На даному етапі кожна з країнучасниць процесу зберігає власний рівень протекціонізму (розмір тарифів та/або квот) відносно третіх країн. Властивість функціонування зони вільної торгівлі полягає у тому, що країни-учасниці слідуєть правилам СОТ і реалізують незалежну як внутрішню так і зовнішню політику щодо інших держав [14, с.282]. Варто зазначити, що ця стадія, згідно класифікації Дж. Піндера, відноситься до так званої «негативної інтеграції». Головними цілями започаткування зони вільної торгівлі є: надати можливість споживачам країн-учасниць торговельного об'єднання купувати більш дешеві товари та сприяти підвищенню конкурентоспроможності національної економіки завдяки механізму міжнародної конкуренції всередині інтеграційного угруповання. В теперішній час однією із найбільш розвинених зон вільної торгівлі, можна вважати Європейську асоціацію вільної торгівлі (ЄАВТ). Починаючи із 1960 р., до цього інтеграційного угруповання входять 7 країн: Австрія, Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Фінляндія, Швеція і Швейцарія.

Митний союз як другий етап регіональної інтеграції по суті є зоною вільної торгівлі, в якій має місце уніфікація тарифів щодо торгівлі із так званими третіми країнами. Іншими словами, на цьому етапі реалізується спільна та узгоджена митно-тарифна політика. Слід наголосити, що митний союз також відноситься до «негативної» інтеграції, де продовжують застосовуватись умови СОТ. Ключовою метою митного союзу є подальше поглиблення торговельного співробітництва між його країнами-членами. На сьогоднішній день серед прикладів митних союзів у світі можна виокремити Андський пакт, який був укладений між Болівією, Еквадором, Колумбією і Перу. Останній започаткував вільну торгівлю між країнами-учасницями і запровадив спільний тариф на ввезення товарів із третіх країн в межах від 5 до 20 % [15, с.412].

Спільний ринок, за своєю сутністю, є початком виробничої інтеграції, тому що на цьому етапі процес інтернаціоналізації переходить від сфери торгівлі до виробництва. Сюди до вільного переміщення товарів, робіт і послуг додається свобода руху факторів виробництва (капіталу, робочої сили і технологій). На цьому етапі можна спостерігати перші примітивні кроки до узгодження країнами-членами угруповання окремих сфер економічної політики (аграрної, монетарної, фіскальної та ін.). Незважаючи на той факт, що країни-члени спільного ринку вже виходять за межі правил СОТ, процес інтеграції все ще залишається негативним. Варто зазначити, що південноамериканська інтеграційна група MERCOSUR (Аргентина, Бразилія, Парагвай і Уругвай) вже тривалий період прагне еволюціонувати у спільний ринок.

Економічний союз являє собою синтез спільного ринку і цілковиту гармонізацію всіх елементів макроекономічної політики для ліквідації негативних наслідків, які виникають у результаті дії стихійних сил ринку. Звідси стає зрозумілим, чому Дж. Піндер «позитивну» інтеграцію починав розглядати саме з етапу економічного союзу. Більше того, останній має на меті вирівняти показники економічного розвитку країн-учасниць об'єднання.

Повна економічна інтеграція (або політична інтеграція). На цьому етапі спостерігається утворення наднаціональних органів управління, які повинні уніфікувати антикризову, валютну та інші види політики країн-учасниць. Іншими словами, «повна економічна інтеграція між країнами передбачає союз з єдиною економічною політикою та «наднаціональним» урядом даної конфедерації з великими економічними повноваженнями» [16]. Беззаперечно, на цьому етапі регіональної інтеграції країни-учасниці вимушені більшою мірою поступитися власним суверенітетом. Головна мета повної економічної інтеграції – досягнення високих стандартів й умов життя людей у результаті створення єдиного та якісно

нового господарського середовища. Так, США і Канада перебувають на цьому етапі із моменту об'єднання незалежних штатів в єдину націю [17].

1.2. Поняття «кандидат» на вступ та основні критерії членства в Європейському Союзі

Кандидат на членство в ЄС — статус для держави, яка прагне стати повноцінним членом європейського міждержавного об'єднання (Європейського Союзу). Набуття статусу кандидата на членство в ЄС є бажаною ціллю для низки держав. Європейський Союз є об'єднанням такого типу, де держави-члени юридично залишаються суверенними, але добровільно «об'єднали свої суверенітети для того, щоб збільшити свою потужність та вплив у світі, якого жодна з них не могла б досягти наодинці». Процес розширення Європейського Союзу супроводжується певними змінами правового статусу на кожному етапі й делегуванням суверенних повноважень до спільних органів ЄС. Питання членства у Європейському Союзі стає більш актуальним в умовах зростаючої глобалізації [18, с.204].

Європейський Союз налічує 27 держав-членів. Нині статус держав-кандидатів [19, с.406] мають Албанія, Молдова, Північна Македонія, Сербія, Туреччина, Україна та Чорногорія. У той час як Боснія і Герцеговина та Косово є потенційними кандидатами (Берлінський процес). Азербайджан та Грузія віднесені до «Східного партнерства», за допомогою якого ЄС має намір допомогти вказаним державам поступово запровадити демократичні та правові реформи, які б наблизили їх до вступу [20, с.720].

Варто зазначити, що успіх Європейського Союзу став можливим завдяки унікальному поєднанню в Європі факторів, які сприяють інтеграції. До їх числа відносять: наявність розвиненого промислового потенціалу, присутність в об'єднанні декількох великих країн однакового розміру, тісну історичну та культурну спільність, а також особливості післявоєнного положення Західної Європи. Однак на початку ХХІ століття баланс сил між великими та малими учасниками ЄС був порушений, а культурні традиції стали піддаватися впливу ззовні.

Врешті-решт, діяльність інтеграційного угруповання породжує стійкі протиріччя. Їх джерелом є несумісність спільних та національних інтересів, необхідність делегувати національний суверенітет наднаціональним органам, складнощі із підтримкою єдиного темпу інтеграції всіма країнами-членами.

Право Європейського Союзу - це широкий набір різноманітних правових засобів, який регулює європейську інтеграцію та її процеси у важливих сферах співробітництва між різними державами. Право ЄС - це самостійна система права, яка відрізняється від інших правових систем насамперед тим, що розвивається за своїми правилами і поєднує у собі риси міждержавних об'єднань та міжурядових організацій. Взаємозв'язок права ЄС з правом його країн-учасниць - очевидний.

Даний взаємозв'язок полягає у застосуванні кількох визначальних принципів:

- прямої дії правових норм Європейського Співтовариства у державах-учасницях; першозначність права ЄС;
- субсидіарність ЄС, тобто чіткий розподіл компетенції ЄС і компетенції державучасниць.

В Україні з радянських часів сформувалась відносно розвинена фармацевтична промисловість. Причому, на відміну від інших галузей вітчизняного господарства, за період української незалежності фармацевтична промисловість розвивалась доволі динамічно, більш-менш успішно долаючи економічні кризи, які переживала наша держава.

Маастрихтський договір передбачав перехід Європейського Співтовариства на вищій щабель регіональної інтеграції і створення Європейського Союзу. До того ж, цей документ задекларував право країн Східної Європи вступити до ЄС. Загалом можна виділити 5 головних етапів процесу вступу держави до ЄС [21, с.381]:

1. Консультативний етап. Він займає весь проміжок часу до того моменту, коли країна подасть заявку на вступ до ЄС. Як свідчить досвід, на консультативному етапі країни-претенденти на вступ до об'єднання укладають одну із 3-х видів асоціативних угод: а) Європейську угоду (European Agreement) – у 90-х роках ХХ століття такі угоди було укладено з десятьма колишніми соціалістичними країнами Центральної та Східної Європи: Польщею (1991 р.), Угорщиною (1991 р.), Румунією (1993 р.), Болгарією (1993 р.), Чехією (1993 р.), Словаччиною (1993 р.), Естонією (1995 р.), Литвою (1995 р.), Латвією (1995 р.) і Словенією (1996 р.); б) Угоду про асоціацію (Association Agreement) – була підписана з Туреччиною (1963 р.), Мальтою (1970 р.) та Кіпром (1972 р.); в) Угоду про стабілізацію і асоціацію (Stabilization and Association Agreement) – була укладена з Балканськими країнами. Варто зазначити, що консультативний етап завершується якщо країна-претендент подала заявку на вступ до ЄС.

2. Оціночний етап. Він розпочинається, коли країна-претендент подає заявку про вступ і завершується перед початком переговорного процесу. На

оціночному етапі держави прагнуть досягти критеріїв членства в ЄС. В кінці періоду країна офіційно стає державою-кандидатом на вступ до ЄС.

3. Переговорний етап – триває від початку й до завершення переговорів про вступ. Під час ведення переговорів встановлюються умови, на яких кожен кандидат може вступити до ЄС, а також строки прийняття, імплементації і правового провадження *acquis communautaire* (так званого спільного доробку ЄС). Слід зазначити, що кожна країна-кандидат працює за окремим графіком і може бути прийнята до ЄС, коли вона досягне відповідності критеріям вступу і членським зобов'язанням. Переговори проходять у форматі двосторонніх конференцій між державами-членами та кожною з країн-кандидатів за кожним із 31 розділу *acquis communautaire*:

Результати переговорного процесу долучаються до проекту угоди про вступ держави-кандидата до ЄС.

4. Ратифікаційний етап. Розпочинається від моменту підписання угоди про вступ і закінчується її ратифікацією. Перед підписанням, угода про вступ повинна бути подана до Ради ЄС з метою її схвалення і до Європейського Парламенту – для одержання згоди. Після підписання, угода про вступ надсилається країнам-членам ЄС і країнам-кандидатам. Вони мають ратифікувати відповідну угоду і прийняти рішення про вступ країни до ЄС (якщо необхідно, то це робиться за допомогою референдуму). Звідси випливає, що успішне проведення переговорів ще не є гарантією вступу держави до ЄС.

5. Імплементаційний етап. Він розпочинається після виконання всіх ратифікаційних процедур і завершується, коли угода набуває чинності. Тільки після цього держава стає повноправним членом ЄС.

Кожен інституційний орган ЄС наділений своїми власними повноваженнями щодо прийняття нових членів до регіонального об'єднання. З позиції алгоритму дій реалізації повноважень певних інституцій ЄС (насамперед, Ради, Комісії та Парламенту) можна виділити 12 кроків [20]:

- 1) країна подає заявку про вступ до Ради ЄС;
- 2) Рада ЄС просить Європейську Комісію сформулювати і надати свою оцінку поданій заявці;
- 3) Європейська Комісія передає свою оцінку Раді ЄС;
- 4) Рада ЄС одноголосно ухвалює рішення розпочати переговорний процес з державою-кандидатом про вступ;
- 5) Європейська Комісія рекомендує, тоді як Рада ЄС одноголосно затверджує головні аспекти і принципові позиції ЄС на переговорах з країною-кандидатом;
- 6) Рада ЄС проводить переговори з країною-кандидатом;
- 7) проект договору про вступ узгоджується між ЄС та державою-кандидатом;
- 8) проект договору про вступ передається до Ради ЄС та Європейського Парламенту;
- 9) Європейський Парламент ухвалює Договір про вступ більшістю голосів;
- 10) Рада ЄС одноголосно затверджує Договір про вступ;
- 11) країни-члени та країна-кандидат офіційно підписують Договір про вступ;
- 12) країни-члени та країна-кандидат ратифікують Договір про вступ згідно з власними конституційними нормами. Країна кандидат стає членом ЄС.

1) політичний критерій – стосується стабільності інститутів, які є гарантами демократії, верховенства права, прав людини і поваги та захисту прав меншин;

2) економічний критерій – відображає рівень сформованості ринкової економіки та здатність країни-кандидата на вступ протистояти конкуренції та стихійним ринковим силам в ЄС;

3) критерій членства – показує спроможність країни-кандидата взяти на себе зобов'язання членства із додержанням цілей політичного, економічного та валютного союзу;

4) незалежний критерій – демонструє здатність ЄС прийняти нових членів без гальмування позитивної тенденції європейської інтеграції. Його мета – зміцнення європейської інтеграції.

Політичний критерій включає в себе ряд субкритеріїв:

-гарантування свободи волевиявлення громадян на парламентських та президентських виборах, а також на виборах до місцевих органів влади;

-створення та розширення роботи демократичних інституцій, неурядових організацій, незалежних засобів масової інформації;

-прийняття законодавства, яке надійно захищає права соціальних меншин і передбачає створення відповідних інститутів;

-активізація боротьби із організованою злочинністю та корупцією;

-вирішення проблем правового забезпечення та активізації боротьби із відмиванням грошей;

-створення надійних інститутів у сфері юстиції та органів внутрішніх справ, гарантії незалежності судової влади, поліпшення функціонування судів;

-захист особистих прав і свобод людини.

У рішеннях Європейської Ради, яка засідала 12– 13 грудня 1997 р. у Люксембурзі, було зазначено, що додержання копенгагенського політичного критерію є важливою передумовою для початку переговорного процесу щодо асоціації.

У свою чергу, економічний критерій поділяється на декілька субкритеріїв:

а) «існування ринкової економіки» (має бути задоволена до початку переговорів) і оцінюється за допомогою аналізу наступних показників:

- баланс між попитом та пропозицією, який досягається вільною грою ринкових сил; лібералізація цін і торгівлі;

- відсутність значних бар'єрів на вході в ринок та виході з нього;

- сформованість нормативно-правового забезпечення, у т.ч. щодо гарантування права власності; виконання законів і контрактів;

- досягнення макроекономічної стабільності, насамперед стосовно стабілізації цін і забезпечення стабільності державних фінансів і зовнішнього сальдо;

- присутність консенсусу щодо основ економічної політики;

- достатня розвиненість фінансового сектора з метою інвестування накопичених коштів у розвиток сфери виробництва;

б) «спроможність країни-кандидата на вступ протистояти конкуренції та стихійним ринковим силам в ЄС» (має бути задоволена у середньостроковій перспективі – 5 років) оцінюється за допомогою аналізу таких індикаторів:

- наявність функціональної і стабільної ринкової економіки;

- достатня кількість людських і матеріальних ресурсів, у т.ч. інфраструктура (енергопостачання, телекомунікації, транспорт тощо), освіта і дослідження та перспектива роботи в цій сфері;

- рівень впливу держави на конкурентоспроможність за допомогою інструментів торговельної політики, політики конкуренції, підтримки малих і середніх підприємств тощо;

- рівень і темпи торговельної інтеграції країни з Європейським Союзом перед розширенням;

- достатня питома вага малих підприємств у структурі економіки (як правило, малі фірми одержують більшу вигоду від спрощеного доступу на ринок, тоді як значний відсоток великих компаній може означати більшу інертність й неспроможність адаптуватись до умов ринку). Критерії для вступу до економічного валютного союзу були визначені Маастрихтським договором і передбачали [22, с.381]:

- дефіцит бюджету не більше 3% ВВП;

- державний борг не більше 60% ВВП;

- інфляцію не більше +1,5 п.п. до середнього рівня інфляції трьох країн ЄС із найбільш стабільними цінами;

- середню величину довгострокової ставки не вище 2,0 п.п. до середнього рівня в трьох країнах-членах ЄС із максимальною стабільністю цін;

- утримання коливання чинного в ЄС обмінного курсу валют.

Після досягнення Маастрихтських критеріїв конвергенції стосовно стабільності цін, національної валюти і процентних ставок, дефіциту бюджету, державного боргу країни-учасниці об'єднання стають повноправними членами економічного валютного союзу.

Критерій членства – це найбільш важкий критерій для досягнення. Під час переговорного процесу щодо набуття країною членства в ЄС було

конкретизовано 31 критерій членства, кожен з яких відповідає одному із 31 розділу спільного доробку (acquis communautaire) ЄС:

- вільне переміщення товарів;
- вільне переміщення робочої сили;
- свобода у доступі до капіталу;
- вільне переміщення капіталу; законодавство про підприємства;
- конкурентна політика; сільське господарство;
- рибне господарство; транспортна політика;
- податкова політика; економічний і валютний союз;
- статистика;
- соціальна політика та зайнятість;
- енергетика;
- промислова політика;
- малі та середні підприємства;
- наукова та дослідницька діяльність;
- освіта та навчання;
- телекомунікації;
- політика в галузі культури та аудіовізуальному секторі;
- регіональна політика;
- екологія;
- захист прав споживачів та охорона здоров'я;
- юстиція та внутрішні справи;
- митний союз;
- зовнішні відносини;
- спільна зовнішня політика та політика безпеки;

- зовнішня торгівля;
- бюджет та фінансовий контроль;
- охорона прав інтелектуальної власності;
- відповідність стандартів промислової продукції.

Варто наголосити, що Копенгагенські критерії за своєю сутністю стали відповіддю ЄС на численні звернення до нього країн Центральної та Східної Європи (кінець 1991 р. – початок 1992 р.). У той час держави Вишеградської групи зверталися до інститутів інтеграційного угруповання із проханням сформулювати список умов вступу до ЄС та визначити режим переговорів.

На сучасному етапі до країн-кандидатів на вступ до ЄС належать: Албанія, Чорногорія, Сербія, Македонія і Туреччина. Разом із тим потенційними кандидатами є Косово та Боснія і Герцеговина [23, с.536].

1.3. Методи вимірювання макроекономічних критеріїв при вступі до ЄС

Членство в ЄС, з огляду на політичні стандарти, вимагає від країни-кандидата стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини, повагу і захист прав меншин. У ст. 2 ДЄС у редакції Лісабонського договору 2007 р. закріплено перелік цінностей ЄС і встановлено, що «Союз базується на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та дотримання прав людини, включаючи права меншин. Ці цінності є спільними для держав-членів у рамках суспільства, якому притаманні плюралізм, недискримінація, толерантність, справедливість, солідарність та рівність жінок і чоловіків» [1]. Зазначені фундаментальні цінності ЄС – права, свободи і принципи конкретизовані у Хартії

Європейського Союзу про основоположні права від 7 грудня 2000 р., адаптованій 12 грудня 2007 р. [24, с.448], що має таку саму юридичну силу, як і установчі договори, а також належить до джерел первинного права ЄС [25, с.460].

Відтак, зі вступом у силу 1 грудня 2009 р. Лісабонського договору 2007 р., основним критерієм набуття членства в ЄС є відданість цінностям ЄС [27, с.376], їх втілення у повсякденне життя, практична реалізація. Конституції країн-заявниць мають гарантувати демократичні свободи, включаючи політичний плюралізм, свободу слова і свободу совісті. Вони встановлюють демократичні інститути та незалежні органи правосуддя, органи конституційної юрисдикції, що створює умови для належного функціонування державних установ, проведення вільних і справедливих виборів, періодичної зміни правлячої парламентської більшості, а також визнання важливої ролі опозиції у політичному житті суспільства.

Кожен із Копенгагенських критеріїв має свої складові. Політичний критерій містить такі підкритерії: забезпечення свободи парламентських і президентських виборів, а також виборів до місцевих органів влади; створення та розширення діяльності демократичних інститутів, неурядових організацій, незалежних засобів масової інформації; прийняття законодавства і створення відповідних установ, що надійно захищають права меншин; здійснення заходів із протидії дискримінації в усіх сферах суспільного життя; посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією; вирішення питань правового забезпечення та посилення спроможності боротьби з відмиванням коштів; створення надійно діючих інститутів у сфері юстиції та внутрішніх справ, гарантії незалежності судової влади, покращення функціонування судів; захист громадянських (особистих) прав і свобод людини [26, с.366].

Згідно Копенгагенських критеріїв, вимоги до членства у сфері економіки полягають у «наявності як дієвої ринкової економіки, так і здатності впоратися з конкурентним тиском і дією ринкових сил у межах ЄС». Отже, економічний критерій має дві зазначені складові, виконання кожної з яких оцінюється на основі аналізу конкретних чинників. Наявність дієвої ринкової економіки характеризується такими елементами: встановлення рівноваги між попитом і пропозицією має досягатися у результаті вільної взаємодії ринкових сил; лібералізація цін і торгівлі; відсутність значних перешкод для доступу на ринок (створення нових підприємств) і виходу з нього (банкрутство, ліквідація); наявність достатньої правової бази, включаючи регулювання права власності; дотримання законів та виконання контрактів; досягнення макроекономічної стабільності, включаючи цінову рівновагу, стабільність державних фінансів та платіжного балансу; наявність суспільного консенсусу стосовно основ економічної політики; достатня розвиненість фінансового сектору для спрямування накопичених коштів та заощаджень на інвестування виробництва. [13, с.373]

Критерій спроможності впоратися з конкурентним тиском та дією ринкових сил у межах ЄС передбачає: наявність дієвої ринкової економіки з достатнім рівнем макроекономічної стабільності, що дає змогу суб'єктам господарювання приймати рішення в умовах стабільності та передбачуваності; достатня кількість, за належну ціну, людських і матеріальних ресурсів, включаючи інфраструктуру (енергопостачання, телекомунікації, транспорт тощо), рівень освіти та дослідницької діяльності; ступінь впливу урядової політики та законодавства на конкурентоспроможність шляхом проведення торговельної політики, політики конкуренції, надання державної допомоги,

підтримки малих і середніх підприємств тощо; створення середовища, сприятливого для підприємницької діяльності; рівень і темпи торговельної інтеграції країни з ЄС, досягнуті до його розширення (обсяг і структура торгівлі з державами-членами); достатня частка малих підприємств у структурі економіки, частково завдяки тому, що вони, як правило, отримують більшу вигоду від спрощеного доступу на ринок, і частково тому, що домінування великих підприємств може означати більшу інертність у пристосуванні до умов ринку.

На стадії підготовки до вступу країни-кандидати реформують свою економіку з метою приведення її у відповідність до Копенгагенського економічного критерію стосовно дієвої ринкової економіки, здатності витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил у межах ЄС. Крім того, на цій стадії має бути здійснена адаптація до *acquis* ЄС щодо функціонування економічного і валютного союзу, а саме: завершення лібералізації руху капіталів; заборона будь-якого прямого фінансування державного сектору через національний центральний банк або шляхом надання привілейованого доступу державного сектору до фінансових інститутів; відповідність статуту національного центрального банку країни-кандидата установчим договорам ЄС та Статуту Європейської системи центральних банків і Європейського центрального банку, включаючи положення про незалежність органів фінансового контролю і підтримання стабільності цін [4].

Найбільш важливими показниками, що відображають різні сторони відтворювальних процесів в економіці країни, є наступні.

1. ВВП (валовий національний продукт).
2. ВВП (валовий внутрішній продукт).

3. ЧНП (чистий національний продукт).
4. НД (національний дохід).
5. ЛД (особистий дохід).
6. РД (наявний дохід).
7. ЧЕБ (чистий економічний добробут). [27]

Сучасна методика ведення національних рахунків розроблена спільно ООН, МВФ, Світовим банком, ОЕСР і Євростатом.

Система національних рахунків (СНР) являє собою записану у формі бухгалтерських рахунків систему показників, кожен з яких найбільш пристосований для вивчення певних сторін відтворення. Вся система в цілому, по-перше, описує основні зв'язки, що існують в макроекономіці, по-друге, дозволяє здійснювати міжнародні порівняння показників для всіх країн, що користуються СНС.

У сучасній системі національних рахунків (1993 р.) основним узагальнюючим показником, за допомогою якого оцінюється функціонування економіки за певний період, вважається ВВП (GDP).

ВВП - це ринкова вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених в економіці за певний період часу.

Під кінцевою продукцією розуміється сукупність товарів і послуг, що використовуються для кінцевого особистого або продуктивного споживання, а не для переробки чи перепродажу.

При розгляді цього показника слід звернути увагу на наступні моменти:

По-перше, ВВП - це вартісний показник, так як номенклатура товарів і послуг включає в себе безліч найменувань, тому неможливо його натурально-речовий вираз.

По-друге, до його складу включається тільки поточне виробництво товарів і послуг, отже, перепродаж всього того, що було вироблено раніше, на входить до складу ВВП.

По-третє, у складі ВВП враховуються тільки кінцеві товари і послуги. Це означає, що із загальної ринкової вартості вироблених товарів і послуг потрібно виключити проміжну продукцію, тобто сировину, матеріали, напівфабрикати, які підлягають подальшій переробці для виробництва кінцевих товарів і послуг. Виробництво багатьох товарів проходить кілька етапів переробки від сировини до готової продукції. Якщо підсумувати вартість продукції на кожному етапі переробки, то входить в її склад вартість сировини, матеріалів, напівфабрикатів буде врахована багаторазово. Виняток вартості проміжної продукції дозволяє уникнути подвійного рахунку.

По-четверте, у складі ВВП ніколи не враховуються фінансові угоди, здійснені в аналізований період часу.

До фінансових операцій відносяться:

- 1) угоди з цінними паперами,
- 2) державні трансфертні платежі,
- 3) приватні трансфертні платежі.

Трансфертні платежі - це виплати держави або приватних осіб, не пов'язані з виробництвом товарів і послуг у конкретному аналізованому періоді (пенсії, стипендії, допомоги).

ВВП може бути розрахований трьома методами.

1. Метод потоку витрат (метод кінцевого використання). При використанні цього методу підсумовуються витрати всіх економічних агентів на придбання створеного кінцевого продукту. Інакше кажучи, це сукупний попит на

вироблений кінцевий продукт, що включає особисті споживчі витрати (C), валові приватні інвестиції (I), державні закупівлі товарів і послуг (G) і чистий експорт (Xn).

$$\text{ВВП} = C + I + G + X_n \quad (17.1)$$

Особисті споживчі витрати включають в себе витрати домашніх господарств на товари поточного споживання, послуги, товари тривалого користування, за винятком витрат на придбання житла.

Валові приватні внутрішні інвестиції - це витрати фірм на придбання нових виробничих будівель і споруд, обладнання; інвестиції в житлове будівництво; інвестиції в запаси. Вся сума валових приватних інвестицій може бути розділена на дві частини: амортизації (компенсація спожитого капіталу для забезпечення виробництва в колишніх масштабах) і чисті приватні інвестиції, тобто капіталовкладення, спрямовані на розвиток виробництва.

Тут слід зазначити, що чисті приватні інвестиції можуть приймати і негативні значення, якщо в деякому періоді валові інвестиції не компенсують споживання капіталу. Така ситуація може складатися в періоди економічних криз.

Чистий експорт - це різниця між експортом та імпортом. При підрахунку ВВП необхідно врахувати всі витрати, пов'язані з придбанням кінцевих товарів і послуг, вироблених на території країни, в тому числі і витрати іноземців, тобто вартість експорту. Одночасно необхідно виключити покупки економічними агентами тих товарів і послуг, які були вироблені за кордоном.

2. Метод потоку доходів (розподільчий метод). Підсумовуються входять до ціни будь-якого товару факторні доходи - заробітна плата, рента, прибуток, відсоток, а також два компоненти, які не є доходами, але входять в ціну будь-

якого товару: амортизаційні відрахування і чисті непрямі податки на бізнес (податки мінус субсидії).

3. Виробничий метод, або метод доданої вартості. Підсумовується вартість, додана на кожній стадії виробництва кінцевого продукту. Додана вартість фірми дорівнює вартості виробленої продукції за вирахуванням вартості придбаної фірмою проміжної продукції, що є результатом діяльності інших економічних суб'єктів.

Використання різних методів обчислення ВВП необхідно для аналізу різних аспектів економічного розвитку. Виробничий метод дає можливість проаналізувати структуру економіки та внесок різних галузей у виробництво.

Використання методу потоку витрат дозволяє проаналізувати співвідношення різних секторів економіки, а використання методу потоку доходів оцінити внесок у виробництво різних факторів виробництва.

Крім цього використання одночасно двох методів: потоку витрат і доходів дозволяє оцінити стан економіки навіть за наявності даних тільки за один період (рік). Для цього зіставляють валові приватні інвестиції і розмір амортизаційних фондів.

Якщо валові приватні інвестиції більше суми амортизаційних відрахувань, то в економіці не тільки повністю компенсується спожитий капітал, але й відбувається розширення виробництва, тобто здійснюються чисті приватні інвестиції.

Якщо ці показники рівні, то економіка перебуває в стані стагнації, реальні обсяги виробництва не зростають і не скорочуються.

Якщо валові приватні інвестиції менше амортизаційних відрахувань, то економіка в кризі, тому що не компенсують навіть спожитий капітал.

До ВВП близький показник ВВП. Він відображає сумарне виробництво кінцевої продукції, виробленої всіма суб'єктами національної економіки за певний період, отже, він включає в себе виробництво товарів і послуг, здійснюване резидентами за кордоном, але не враховує виробництво, здійснюване нерезидентами (іноземними громадянами) на території країни.

$$\text{ВВП} = \text{ВВП} + \text{чисті платежі за кордону} \quad (17.2)$$

Чисті платежі за кордону визначаються як різниця між сумарними надходженнями доходів за кордону і сумою доходів нерезидентів в даній країні.

Недоліками і ВВП, і ВВП з точки зору оцінки ефективності економіки в аналізованій період є те, що окрім новоствореної вартості до їх складу входить споживання раніше створених кінцевих продуктів у вигляді амортизаційних відрахувань. Щоб позбутися цього недоліку, вводиться показник ЧНП.

$$\text{ЧНП} = \text{ВВП} - \text{Амортизація} \quad (17.3)$$

Але і в ЧНП включається складова частина, яка не є результатом виробництва, це - непрямі податки на бізнес.

Якщо від ЧНП відняти непрямі податки на бізнес, то отримаємо національний дохід, який є новоствореною вартістю.

Якщо спиратися на найпростішу схему кругових потоків, то весь НД повинен надходити в розпорядження домашніх господарств:

Однак у реальному змішаній економіці в процес розподілу і перерозподілу національного доходу втручаються держава і фірми.

Тому на базі НД розраховуються показники особистого і наявного доходів.

$\text{ЛД} = \text{НД} - \text{податок на прибуток};$

- відрахування на соціальне страхування;

- нерозподілений прибуток;

+ трансферти. (17.4)

РД=ЛД - індивідуальні податки. (17.5)

ЛД - це та сума доходів, які надходять у розпорядження домашніх господарств до сплати індивідуальних доходів. РД - дохід за вирахуванням особистих податків та інших платежів уряду.

Деякі економісти вважають, що вище перераховані показники не можуть достатньо точно відобразити зміну рівня та якості життя, оскільки вони не враховують таких явищ і процесів, як:

- 1) наявність тіньової економіки,
- 2) зміна стану навколишнього середовища в результаті розширення обсягів виробництва;
- 3) нетоварну, але продуктивну діяльність домашніх господарств;
- 4) зміна якості товарів і послуг;
- 5) зміна структури розподілу часу на робочий і вільний.

Для обліку цих моментів запропоновано ввести показник чистого економічного добробуту.

ЧЕБ - це ВВП, скоригований на грошову оцінку всіх вище перерахованих явищ. Проблема підрахунку цього показника полягає в тому, що грошова оцінка задоволена приблизна, так як здійснюється головним чином на базі експертних оцінок при відсутності точних методик обчислення.

Для оцінки динаміки економічного розвитку здійснюється зіставлення перерахованих вище показників за різні періоди часу, але при цьому необхідно враховувати, що оскільки всі ці показники визначаються лише у вартісному вираженні, на їх динаміку впливає не тільки зміна реальних обсягів виробництва,

а й зміни рівня цін. Тому перед здійсненням зіставлень показники наводяться до цін одного періоду, обраного за базу.

Реальний ВВП (ВВП) визначається як відношення номінального до дефлятора або інфлятора ВВП:

$$\text{реальний ВВП} = \frac{\text{номінальний ВВП}}{\text{дефлятор (інфлятор) ВВП}} \quad (17.6)$$

В якості дефлятора (інфлятора) використовується індекс цін, який розраховується як відношення вартості товарів і послуг в аналізованому періоді до вартості того ж набору в базовому (передусь) періоді. Набори товарів і послуг визначаються залежно від мети дослідження.

Індекс цін може розраховуватися як для незмінного набору товарів (індекс Ласпейреса PL), так і для мінливого набору товарів (індекс Пааше Pp).

Обидва індексу призначені для вимірювання вартості життя, тобто витрат на підтримку певного життєвого рівня. Коли відбувається зміна цін різних товарів на різні величини, тобто ціни ростуть або знижуються нерівномірно, переважно використовувати індекс Ласпейреса.

$$PL = \frac{\sum_{i=1}^n P_{i1} \times Q_{i0}}{\sum_{i=1}^n P_{i0} \times Q_{i0}} \quad (17.7)$$

Однак він не враховує заміну в споживанні одних товарів іншими. Індекс Пааше, навпаки, враховує можливість взаємного заміщення товарів при нерівномірному зміні цін, коли споживач відмовляється від одного більш товару, що подорожчав на користь іншого, менш подорожчав, але він меншою мірою враховує наслідки для споживача зміни ціни конкретних товарів. Наприклад, при заміні в споживанні подорожчав м'яса більш дешевими продуктами харчування

індекс не відобразить цього підвищення ціни м'яса повною мірою, оскільки його споживання істотно знизиться.

$\sum_{i=1}^n$

$$P_p = \frac{\sum_{i=1}^n P_{i1} \times Q_{i1}}{\sum_{i=1}^n P_{i0} \times Q_{i1}} \quad (17.8)$$

$\sum_{i=1}^n$ На практиці індекс Ласпейреса використовується як індекс споживчих цін, а індекс Пааше - в якості дефлятора ВВП (ВНП).

Для економічно розвинених країн відмінність між значеннями цих індексів незначно, для країн ж з перехідною економікою він може бути досить істотним.

Економічне зростання - це кількісна характеристика змін параметрів економічної системи: збільшення ВВП, обсягів споживання, сукупного попиту, робочої сили, населення, капіталу, інвестицій тощо, які, як правило, сприяють соціально-економічному розвитку.

Головна мета економічного зростання - це зростання та збільшення національного добробуту. Чим вищий виробничий потенціал країни, чим вищі темпи економічного зростання, тим вище рівень та якість життя. Як підкреслив лауреат Нобелівської премії американський економіст Роберт Лукас, "значення цих проблем для добробуту людства настільки велике, що, розпочавши розмірковувати над ними, вже неможливо думати про щось інше".

При визначенні системи показників економічного зростання необхідно розрізняти кількісні та якісні показники економічного зростання. У науковій літературі для кількісного оцінювання економічного зростання використовуються як абсолютні, так і відносні індикатори. Однак такі якісні показники вкрай необхідні для повноти аналізу досягнутих результатів і (що, мабуть, навіть більш важливе) для оцінки сталості економічного зростання.

Зміна економічної кон'юнктури відбувається як результат порушення деяких аспектів рівноваги:

1. Нестабільна політична ситуація держави.
2. Відкриття нових корисних копалин.
3. Надходження іноземних інвестицій.
4. Високий розвиток науково-технічного прогресу

Економісти по-різному пояснюють явище ділових циклів. Теорії відрізняються акцентуванням уваги на зовнішніх чи внутрішніх факторах, що спричиняють циклічний розвиток економіки. Одні підкреслюють важливість зовнішніх факторів (війни, революції, відкриття нових земель, міграція робочої сили, наукові відкриття і винаходи, технологічні інновації тощо) як причин циклічних коливань. Проте більшість теорій зосереджується на ролі внутрішніх факторів, що взаємодіють із зовнішніми. Серед них – інвестиції, зменшення або збільшення яких суттєво позначається на сукупному попиті, а, отже, і на обсязі виробництва. Нині шляхом моделювання економісти намагаються передбачити поведінку ділового (економічного) циклу. Багаторічні спостереження свідчать, що циклічні коливання мають синхронний характер. Вони відбуваються зі сталою послідовністю і, як правило, у чітко визначених межах часу. Це дає можливість розглядати циклічність як загальну закономірність економічного розвитку.

Таблиця 1.3

Визначення системи показників економічного зростання

Показники динаміки економічного зростання				
Річний приріст обсягу ВВП	Річні темпи приросту ВВП у	Рівень і якість життя населення	Річні темпи приросту виробництва	Показники економічної ефективності

	розрахунку на душу населення		основних галузей економіки	
Показники виміру економічного зростання				
Індекс зростання ВВП		Темп приросту ВВП		Темпи приросту ВВП на душу населення
Способи вимірювання				
У фізичному виразі – фізичне зростання			У вартісному виразі – вартісне зростання	
Можливі темпи приросту				
Високі	Від’ємні	Нульові	Оптимальні	

Джерело : [28]

Висновки до розділу 1

У першому розділі було досліджено поняття, теоретичні основи та основні етапи європейської інтеграції.

Економічна інтеграція - це процес усунення бар'єрів у торгівлі між двома або більше країнами.

Метою економічної інтеграції є створення більш широких економічних просторів, в яких можна скористатися перевагами міжнародної торгівлі, такими як збільшення спеціалізації або підвищення продуктивності праці.

На шляху до формування єдиного територіально-господарського комплексу міжнародна економічна інтеграція проходить ряд послідовних етапів. Представник неоліберальної школи Б. Балашша виокремлює та інтерпретує наступні:

1. Зона вільної торгівлі;

2. Митний союз;
3. Спільний ринок;
4. Економічний союз;
5. Повна економічна інтеграція.

Маастрихтський договір передбачав перехід Європейського Співтовариства на вищій щабель регіональної інтеграції і створення Європейського Союзу. До того ж, цей документ задекларував право країн Східної Європи вступити до ЄС. Загалом можна виділити 5 головних етапів процесу вступу держави до ЄС :

1. Консультативний етап. Він займає весь проміжок часу до того моменту, коли країна подасть заявку на вступ до ЄС. Варто зазначити, що консультативний етап завершується якщо країна-претендент подала заявку на вступ до ЄС.

2. Оціночний етап. В кінці періоду країна офіційно стає державою-кандидатом на вступ до ЄС.

3. Переговорний етап. Результати переговорного процесу долучаються до проекту угоди про вступ держави-кандидата до ЄС.

4. Ратифікаційний етап.

5. Імплементацийний етап.

Критерій членства – це найбільш важкий критерій для досягнення. Під час переговорного процесу щодо набуття країною членства в ЄС було конкретизовано 31 критерій членства, кожен з яких відповідає одному із 31 розділу спільного доробку (*acquis communautaire*) ЄС:

- вільне переміщення товарів;
- вільне переміщення робочої сили;
- свобода у доступі до капіталу;

- вільне переміщення капіталу; законодавство про підприємства;
- конкурентна політика; сільське господарство;
- рибне господарство; транспортна політика;
- податкова політика; економічний і валютний союз;
- статистика;
- соціальна політика та зайнятість;
- енергетика;
- промислова політика;
- малі та середні підприємства;
- наукова та дослідницька діяльність;
- освіта та навчання;
- телекомунікації;
- політика в галузі культури та аудіовізуальному секторі;
- регіональна політика;
- екологія;
- захист прав споживачів та охорона здоров'я;
- юстиція та внутрішні справи;
- митний союз;
- зовнішні відносини;
- спільна зовнішня політика та політика безпеки;
- зовнішня торгівля;
- бюджет та фінансовий контроль;
- охорона прав інтелектуальної власності;
- відповідність стандартів промислової продукції.

Варто наголосити, що Копенгагенські критерії за своєю сутністю стали відповіддю ЄС на численні звернення до нього країн Центральної та Східної Європи (кінець 1991 р. – початок 1992 р.). У той час держави Вишеградської групи зверталися до інститутів інтеграційного угруповання із проханням сформулювати список умов вступу до ЄС та визначити режим переговорів.

Кандидат на членство в ЄС — статус для держави, яка прагне стати повноцінним членом європейського міждержавного об'єднання.

Найбільш важливими показниками, що відображають різні сторони відтворювальних процесів в економіці країни, є наступні.

1. ВВП (валовий національний продукт).
2. ВВП (валовий внутрішній продукт).
3. ЧНП (чистий національний продукт).
4. НД (національний дохід).
5. ЛД (особистий дохід).
6. РД (наявний дохід).
7. ЧЕБ (чистий економічний добробут).

Сучасна методика ведення національних рахунків розроблена спільно ООН, МВФ, Світовим банком, ОЕСР і Євростатом.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС В КОНТЕКСТІ ОТРИМАННЯ СТАТУСУ КРАЇНИ-КАНДИДАТА

2.1 Характеристика основних етапів поглиблення та розвитку співпраці між Україною та ЄС

Україна проголосила свою незалежність від Радянського Союзу в 1991 році, а в 1994 році підписала Угоду про партнерство та співпрацю з ЄС, яка пообіцяла дотримуватись спільних цінностей щодо демократії, прав людини та ринкової економіки та встановила «перспективу майбутньої зони вільної торгівлі».

Основні етапи розвитку співпраці між Україною та ЄС можна охарактеризувати наступним чином (Рис. 2.1).

1991 р.

- Європейський Союз відзначив демократичний характер Всеукраїнського референдуму та закликав підтримувати відкритий і конструктивний діалог з ЄС

1994 р.

- Підписано Угоду про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС.

1998

- затверджено Стратегію інтеграції України до ЄС

2005

- Європейська Рада схвалила Спільний план дій Україна-ЄС

2016

- набула чинності Поглиблена та всеосяжна зона вільної торгівлі між Україною та ЄС

2021

- підписують Угоду про спільний авіаційний простір, а також угоди про участь України в програмах ЄС Horizon Europe та Creative Europe

2022

- Україна отримала статус кандидата в ЄС.

Рис. 2.1. Віхи співпраці Україна-ЄС

Джерело: складено автором за [29]

Охарактеризуємо головні віхи наближення України до європейської інтеграції. У 2013 році тодішній президент України Віктор Янукович відмовився підписати Угоду про асоціацію з ЄС, що зрештою призвело до «Євромайдану», а новий президент Петро Порошенко підписав Угоду в червні 2014 року.

ЄС визнає важливу роль України у забезпеченні безпеки та стабільності на континенті, а також її високий промислово-технологічний потенціал у військовій сфері, про що свідчить практика запрошення нашої країни для проведення військових навчань з підрозділами ЄС.

Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Європейським Союзом динамічно розвивається. З року в рік стабільно зростає двосторонній зовнішньоторговельний оборот та прямі іноземні інвестиції з країн ЄС в українську економіку. Сьогодні ЄС є найбільшим зовнішньоторговельним партнером України у світі (на 25 країн ЄС припадає 33% зовнішньоторговельного обороту України) [30].

Україна та ЄС активно співпрацюють у рамках Робочої групи з розгляду заявки України на вступ до СОТ. ЄС підтримує Україну на постійній основі як у багатосторонніх, так і в двосторонніх переговорних процесах у СОТ. Після підписання у 2003 році Двостороннього протоколу про доступ до ринків товарів і послуг у рамках СОТ сторони розпочали роботу з розробки та узгодження проекту Звіту Робочої групи. Головним своїм завданням Україна бачить утвердження європейських цінностей і стандартів у політиці, економіці та соціальній сфері. Це запорука соціальної стабільності та сталого розвитку нашої держави.

Європейська політика сусідства є відносно новою основою для двостороннього співробітництва між ЄС та його східними та південними сусідами, концептуальні контури якої викладені в повідомленнях Європейської Комісії «Ширша Європа – сусідство: нова структура відносин з нашими

південними та Східні сусіди» (березень 2003 р.) [31, с.260] та «Європейська політика сусідства. Стратегія» (травень 2004 р.) [32, с.366]. У цих документах підкреслюється, що нова політика ЄС спрямована на створення зони стабільності, миру та процвітання на південь і схід від нових кордонів розширеного Європейського Союзу шляхом встановлення тісних довгострокових відносин з країнами регіону. ЄПС має на меті не допустити нової лінії поділу між розширеним ЄС та його сусідами дозволити їм брати участь у різноманітних заходах ЄС через тіснішу політичну, економічну, культурну та безпекову співпрацю.

Реалізація ЄПС має призвести до перетворення сусідніх країн із джерела небезпеки та бідності на стабільні демократії та зменшення асиметрії між рівнями розвитку ЄС та його сусідів, що, у свою чергу, сприятиме подальшій підтримці безпеки та процвітання. ЄС [33,с.300]. Цим пояснюється зацікавленість ЄС в успіху демократичних реформ у сусідніх країнах [34].

Європейська політика сусідства реалізується переважно на двосторонній основі між ЄС та країнами-партнерами в рамках взаємно погоджених Планів дій. Молдова і Україна погодила свої Плани дій у 2005 році, Вірменія, Азербайджан і Грузія – у 2006 році, а з Білоруссю такий план досі не підписаний [35].

Наступним кроком у розвитку відносин стало Східне партнерство, яке було зовнішньополітичною ініціативою Європейського Союзу, яка поширюється на шість східноєвропейських сусідів ЄС – Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну. Ініціатива була офіційно започаткована на саміті Східного партнерства у Празі 7 Травня 2009 р. Східне партнерство надає можливість оновити правові рамки відносин ЄС зі східними сусідами шляхом заміни існуючого Партнерства та співробітництва Угоди з угодами про асоціацію, глибокі та всеосяжні зони вільної торгівлі, лібералізація візового режиму між ЄС та країнами-партнерами тощо. Запуск Східного партнерства призвів до

розмежування зовнішньополітичних підходів ЄС до відносин із південними та східними сусідами ЄС, які раніше були на одному рівні з Європейською політикою сусідства. З точки зору України, це був крок у правильному напрямку, оскільки східні сусіди є європейськими державами і можуть подати заявку на членство в ЄС, якщо відповідають відповідним критеріям. Стратегічний інтерес України у Східному партнерстві полягає в тому, щоб надати зацікавленим країнам-партнерам перспективу членства в ЄС і, як наслідок, перетворити ініціативу на зв'язок з політика розширення ЄС [31, с.260].

Східне партнерство дало можливість оновити правову базу відносин ЄС зі східними сусідами шляхом заміни існуючих Угод про партнерство та співпрацю Угодами про асоціацію, створення поглиблених і всеосяжних зон вільної торгівлі (ЗВТ), лібералізації візового режиму між ЄС та країнами-партнерами, тощо.

15 грудня 2014 року Україна та ЄС провели перше засідання Ради асоціації відповідно до нової угоди про асоціацію. Під час другого засідання, у 2015 році, рада асоціації затвердила оновлений порядок денний асоціації. Цей порядок денний має важливе значення для спрямування процесу посилення реформ та економічної модернізації в Україні. Він є основним політичним інструментом для виконання та моніторингу угоди про асоціацію.

11 липня 2017 року Рада ухвалила рішення про укладення угоди про асоціацію з Україною від імені ЄС. Це був останній крок у процесі ратифікації, який дозволив повну імплементацію угоди з 1 вересня 2017 року. Переговори з Україною були розпочаті в 2007 році. Перші політичні розділи були підписані в березні 2014 року. Після президентських виборів в Україні решта розділів були підписані 27 червня 2014 року на полях Європейської Ради. Основні частини угоди вже тимчасово застосовуються з 1 вересня 2014 року. Тимчасове застосування поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі почалося 1 січня 2016 року.

У лютому 2019 року український парламент ухвалив поправку до Конституції, згідно з якою членство в ЄС (і НАТО) є довгостроковими цілями для України. Потім Порошенко програв президентські вибори 2019 року Володимир Зеленському, кандидату без попереднього політичного досвіду, який набрав майже три чверті підсумкових голосів. Зеленський оголосив проєвропейську політику, утримуючи Україну на шляху до інтеграції в ЄС і членства в НАТО та шукаючи підтримки ЄС для заходів з боротьби з корупцією та судової реформи (хоча шлях до цього не завжди був прямим).

28 січня 2020 року відбулася шоста Рада асоціації Україна-ЄС. На засіданні розглядалося виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС, а також відповідні події, пов'язані з суверенітетом і територіальною цілісністю України. 11 лютого 2021 року відбулася сьома Рада асоціації Україна-ЄС. Під час зустрічі обговорювалися питання імплементації Угоди про асоціацію Україна-ЄС з акцентом на політичні реформи, верховенство права, економічне співробітництво та торгівлю, а також події, пов'язані з суверенітетом України та територіальною цілісністю. 5 вересня 2022 року відбулося восьме засідання Ради асоціації Україна-ЄС, яке стало першим засіданням після отримання Україною статусу кандидата в ЄС. ЄС підтвердив свою незмінну підтримку України після агресивної війни Росії. Учасники зустрічі також обговорили виконання Угоди про асоціацію та співпрацю між Україною та ЄС [36]

Під час Європейської Ради 23 червня 2022 року лідери ЄС надали Україні статус кандидата в ЄС. У цьому контексті вони запропонували Європейській Комісії доповісти Раді про виконання умов, зазначених у висновку Комісії щодо заявки України на членство.

2.2. Аналіз економічної взаємодії між Україною та ЄС

Напрямок співробітництва між Україною та ЄС у рамках виконання Угоди про асоціацію «Галузеве співробітництво» регулюється відповідним Розділом V Угоди про асоціацію «Економічне та галузеве співробітництво». Розділ Євроінтеграційного порталу, присвячений цьому напрямку, висвітлює наступні питання.

- Енергетичне співробітництво в енергетиці між Україною та ЄС
- Макроекономічне співробітництво Співробітництво в макрофінансовій стабілізації між Україною та ЄС
- Управління державними фінансами, оподаткування, вдосконалення процедури відшкодування ПДВ, забезпечення ефективного збору податків, адаптація законодавства України до права ЄС
- Імплементація Україною законодавства ЄС у сфері статистики
- Співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища, реалізації довгострокових цілей сталого розвитку та зеленої економіки
- Розширення співпраці в транспортній галузі
- Зміцнення наукового співробітництва
- Співробітництво у сфері дослідження цивільного космосу
- Зміцнення співпраці для розвитку інформаційного суспільства на користь громадян і бізнесу
- Просування аудіовізуальної індустрії в Європі та спільного виробництва в кіно та на телебаченні
- Співпраця для покращення бізнес-середовища
- Розвиток і поглиблення співробітництва у сфері гірничо-металургійної промисловості

- Співпраця з адаптації законодавства ЄС у сфері створення та діяльності компаній, корпоративного управління, а також бухгалтерського обліку та аудиту
- Співпраця підвищить конкурентоспроможність туристичної галузі
- Співробітництво для забезпечення високого рівня захисту прав споживачів та досягнення сумісності систем захисту споживачів
- Поступове зближення аграрної політики та законодавства
- Спільна робота щодо збереження та раціонального використання живих водних ресурсів
- Співробітництво в соціальній сфері
- Співпраця щодо реформування системи охорони здоров'я в Україні
- Співробітництво у сфері освіти, зміцнення міжкультурного діалогу
- Співпраця в контексті покращення взаєморозуміння та розширення культурних обмінів, а також для мобільності предметів мистецтва та митців України та ЄС
- Співпраця з метою популяризації здорового способу життя, соціальних та Співпраця для зміцнення контактів та взаємного обміну досвідом між усіма секторами громадянського суспільства в Україні та країнах-членах ЄС
- Співробітництво з метою сприяння взаєморозумінню та двосторонньому співробітництву у сфері регіональної політики щодо методів формування та реалізації регіональної політики [37].

Росія була найбільшим експортним ринком України ще в 2012 році, але до 2018 року – після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році – частка Росії в українському експорті впала до 15%, тоді як на ЄС припадало 41%, а імпорт практично пішов за ним. однаковий візерунок.

Зараз ЄС є найбільшим торговим партнером України, на частку якого припадає 40% її торгівлі в 2019 році, а загальний товарообіг між двома сторонами склав 43,3 мільярда євро.

Через економічну кризу та військову агресію Росії обсяг торгівлі товарами між Україною та ЄС-27 скоротився протягом 2014-2015 років на 35% – з 42,2 млрд дол. США у 2013 році до 27,4 млрд дол. США у 2015 році. Проте з початком дії угоди про ПВЗВТ обсяг торгівлі товарами з ЄС почав відновлюватися і за 2016-2019 роки зріс на 61,9% (до 44,4 млрд дол. США). У 2021 році обсяг торгівлі товарами з ЄС-27 досягнув рекордних значень за весь час співпраці – 55,7 млрд дол. США, що на 32,2% більше докризового рівня 2013 року. Також відбулося скорочення дефіциту торгівлі товарами з ЄС-27 у порівнянні з докризовим періодом. Протягом 2016-2019 років дефіцит торгівлі товарами з ЄС-27 в середньому залишався на рівні -3,3 млрд дол. США, для порівняння у 2013 році він становив -9,7 млрд дол. США. Таке скорочення стало можливим в першу чергу завдяки розширенню обсягів експорту товарів з України до країн ЄС. У 2021 році дефіцит торгівлі товарами з ЄС-27 скоротився ще більше - до 2,2 млрд дол. США. У кризовому 2015 році експорт товарів з ЄС скоротився на 22,1% порівняно з докризовим 2013 роком - з 16,2 млрд дол. США до 12,6 млрд дол. США відповідно. З початком дії ПВЗВТ Україна-ЄС зростання експорту товарів з України до ЄС-27 відновилося і протягом 2016-2019 років він зростав в середньому на 14,8% в рік, досягнувши 20,1 млрд дол. США у 2019 році. Загалом експорт товарів до ЄС-27 збільшився на 59,1% (+7,5 млрд доларів США) у 2019 році порівняно з 2015 роком (до початку дії ПВЗВТ) та на 24% (+3,9 млрд дол. США) у порівнянні з докризовим 2013 роком. Протягом 2014-2015 років імпорт товарів з ЄС-27 зазнав ще більшого скорочення на 43,1% - з 25,9 млрд дол. США у 2013 році до 14,8 млрд дол. США у 2015 році. Протягом 2016-2019 років імпорт товарів з ЄС також швидко відновлювався - середньорічне зростання імпорту товарів до України з ЄС становило 16,1%. Загалом у 2019 році імпорт товарів з ЄС-27 зріс на 64,2% (+9,5 млрд дол. США) порівняно з 2015 роком, проте все ще був меншим на 6,5% (-1,7 млрд дол. США) від докризового рівня 2013 року. У

2020 році через падіння економіки та скорочення попиту на тлі світової пандемії відбулося скорочення обсягів торгівлі товарами між ЄС-27 та Україною. Експорт товарів з України до ЄС-27 впав на 10,9%, імпорт товарів до України з ЄС-27 – на 4,9%. Натомість у 2021 році через різке зростання попиту та цін на світових ринках зростання торгівлі товарами з ЄС відновилося як за експортними, так і за імпортними операціями. Причому експорт товарів в ЄС зріс значно більше, ніж імпорт з ЄС: у 2021 році експорт товарів до ЄС-27 зріс на 49,4% порівняно з попереднім роком і досягнув 26,8 млрд дол США, імпорт товарів з ЄС-27 зріс на 25,2% і досягнув 28,9 млрд дол. США. Порівняно з 2013 роком експорт товарів в ЄС у 2021 році майже на 65,3% перевищив докризовий рівень (+10,6 млрд дол. США), а відповідне зростання імпорту товарів з ЄС було значно меншим - на 11,7% (+3 млрд дол. США). Аналіз торгівлі товарами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ: поточний стан та перспективи для лібералізації. Січень 2022. [38]

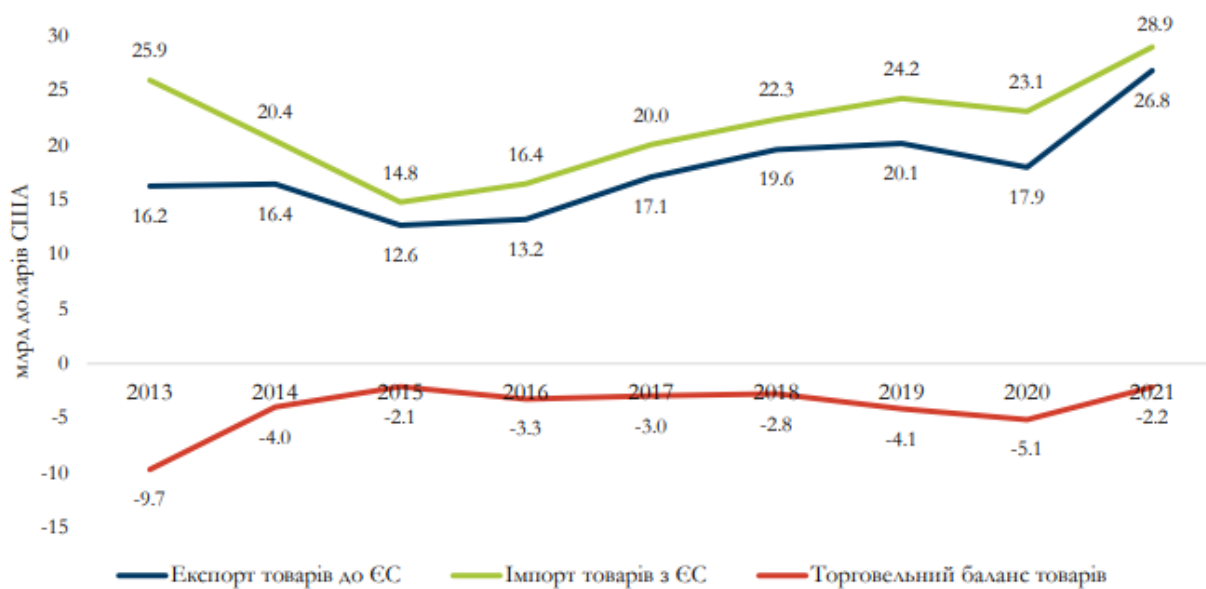

Рис. 2.2. Експорт та імпорт товарів з країнами ЄС-27 протягом 2013-2021 років, млрд дол. США

Джерело: [40]

Як і для торгівлі товарами, країни ЄС – основний ринок, куди Україна експортує і звідки імпортує послуги (39% експорту та 51% імпорту у 2020 р). Разом з тим, зростання експорту послуг до ЄС в рамках ПВЗВТ було більш стриманим порівняно з товарами.

Різні сектори послуг демонстрували різну динаміку експорту до ЄС. Лідером зростання стали комп'ютерні послуги, показавши збільшення експорту до ЄС майже у 3 рази протягом 2013-2020 роках. Усього Україна експортувала до ЄС комп'ютерних послуг вартістю близько 1,1 млрд дол. США у 2020 р., при цьому увесь експорт послуг до ЄС становив 4,5 млрд. дол. США. Значно зріс експорт інформаційних послуг та послуг з переробки матеріальних ресурсів, наукових та технічних послуг, послуг з будівництва. Тоді як найбільше скорочення експорту до ЄС продемонстрував сектор транспортних послуг (особливо послуги залізничного та морського транспорту), що пов'язано передусім з втратою Україною частини транзитних вантажопотоків через воєнну агресію та транзитні обмеження РФ.

Обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС скорочувався протягом 2014 - 2016 років – з 8,4 млрд доларів США у 2013 році до 5,4 млрд доларів США у 2016 році. Початок економічного відновлення України та набуття чинності угоди про ПВЗВТ повернуло обсяг торгівлі послугами до зростання, яке було характерне для періоду до 2013 року. Протягом 2017-2019 рр. обсяг торгівлі послугами зростав – з 5,4 млрд доларів США у 2016 році до 8,2 млрд доларів США у 2019 році (7,4 млрд доларів США у 2020 р.). Зростання експорту послуг з України до ЄС було вищим у порівнянні зі зростанням експорту до інших країн. Експорт послуг з України до ЄС почав зростати у 2016 році і протягом чотирьох років зростав в середньому на 13,2% в рік – з 3 млрд доларів США у 2016 році до 4,5 млрд доларів США у 2019 році – загалом на 52,6% за 2016-2019 роки.

У 2019 році експорт послуг до ЄС перевищив докризовий рівень 2013 року на 6,5% (4,2 млрд доларів США у 2013 р.34). Зростання експорту до решти країн світу за цей період було в середньому на рівні 15,9% в рік. Проте якщо виключити експорт до Росії (який здебільшого включає послуги трубопровідного транспорту), тоді зростання експорту до решти країн становило в середньому на 7,9% в рік - всього на 31,6% за 2016-2019 роки. Імпорт послуг до ЄС демонстрував менш динамічне зростання, ніж експорт послуг до ЄС, але зростав швидше, ніж імпорт послуг з решти світу. Протягом 2013-2016 років імпорт послуг з ЄС скоротився більш ніж вдвічі – з 4,2 млрд доларів США у 2013 році до 2,4 млрд доларів США у 2016 році.

З початком дії ПВЗВТ імпорт почав поступово відновлюватися – в середньому на 8,9% на рік до 3,7 млрд доларів США у 2019 році, проте все ще не перевищив докризового рівня 2013 року (4,2 млрд доларів США). Як і для експорту, імпорт послуг з решти країн світу зростав повільніше – в середньому на 4%, а без врахування імпорту з Росії – на 9,3%. [39]

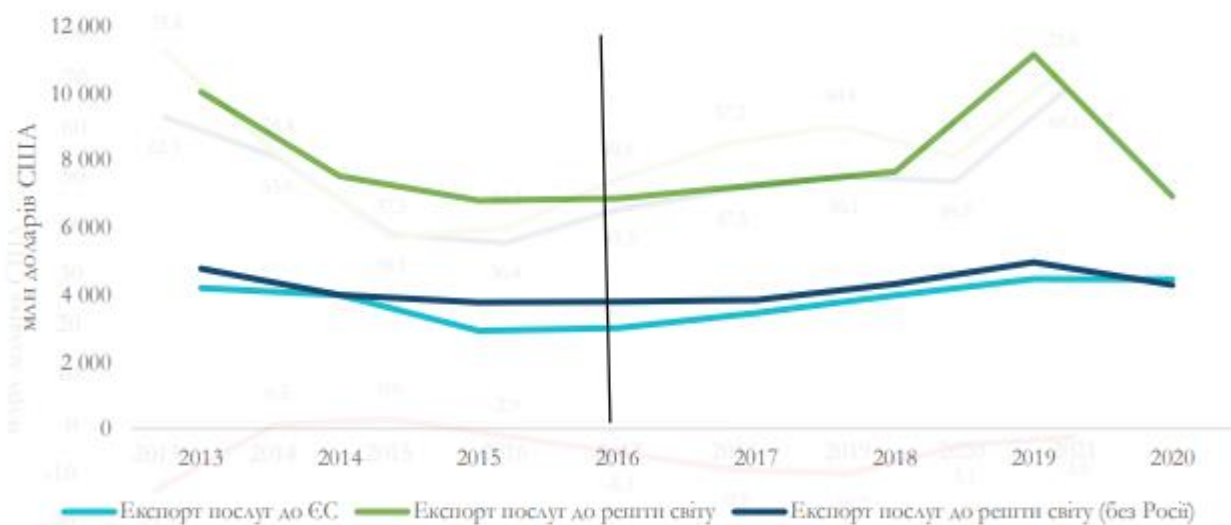

Рис. 2.3. Експорт послуг України до ЄС та решти світу

Джерело: [40]

За даними ДССУ, баланс торгівлі послугами з ЄС був профіцитним для України ще до набуття чинності договору про вільну торгівлю. Позитивна тенденція отримала продовження й після 2016 року – торговельний профіцит збільшився з 0,18 млрд доларів США у 2015 році до 0,74 млрд доларів США у 2019 році.

На динаміку торговельного балансу позитивно вплинуло зростання експорту, яке було швидшим за зростання імпорту. Протягом 2016-2019 років профіцит торгівлі послугами між Україною та ЄС в середньому становив 0,72 млрд доларів США. У порівнянні з періодом до початку функціонування ПВЗВТ (2013-2015 роки) середній профіцит збільшився на 114% (0,34 млрд доларів США).

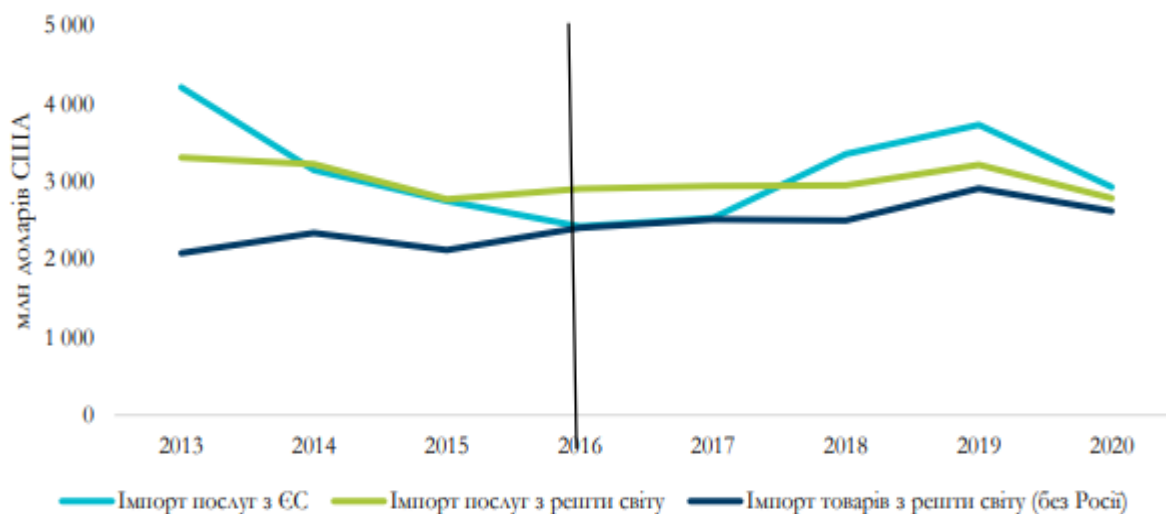

Рисунок 2.4. Імпорт послуг до України з ЄС та решти світу

Джерело: [40]

На даний момент, країни Європейського Союзу є основними інвесторами в Україну. Їх доля приходить майже 75% усіх прямих інвестицій у нашу країну. На жаль, після початку політичної нестабільності у 2013-2014 роках, обсяг інвестицій в Україну знизився, включаючи країни ЄС. Але після підписання угоди

про асоціацію з ЄС, Україні дали нові шляхи покращення свого інвестиційного клімату, підняття рейтингу своєї інвестиційної привабливості та іміджу регіонів. За рахунок скасування тарифних та нетарифних бар'єрів між ЄС та національною економікою приплив іноземного капіталу дає місце для розвитку конкурентоспроможних виробництв в регіонах України.

Таблиця 2.1

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн ЄС в економіці України
(2015-2019), млн.. дол. США

	Обсяги на 1 січня				На 31 грудня 2019
	2016	2017	2018	2019	
Усього з країн ЄС	24 982,8	23 425,7	24 145,2	25 972,3	28 289,3
Австрія	1 152,6	1 099,9	1 038,8	1 150,0	1 249,4
Бельгія	96,8	99,3	103,9	104,7	104,8
Болгарія	32,1	38,4	39,9	42,9	47,8
Греція	41,8	44,3	43,0	46,6	50,1
Данія	138,8	137,6	153,6	158,2	157,5
Естонія	243,3	222,1	235,0	239,0	248,2
Ірландія	72,9	42,8	48,4	39,7	41,6
Іспанія	56,1	59,0	63,5	61,5	60,2
Італія	216,4	196,7	201,6	242,4	249,3
Латвія	49,0	40,0	38,2	43,0	44,2
Литва	137,1	121,7	124,6	150,0	183,3
Люксембург	363,9	660,1	515,8	484,9	555,8
Мальта	46,0	56,9	59,3	50,6	61,0
Нідерланди	6 090,3	6 028,4	6 395,0	7 118,7	8 301,4
Німеччина	1 604,9	1 564,2	1 682,9	1 701,4	1 843,1
Польща	679,4	509,1	571,3	631,7	693,7
Португалія	5,5	3,2	4,3	4,5	4,6
Румунія	20,2	19,3	20,1	24,8	24,4
Словаччина	72,2	71,1	74,9	66,5	69,1
Словенія	19,5	18,7	20,1	21,6	20,9
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	1 785,2	1 947,0	1 944,4	2 131,2	2 060,6
Угорщина	333,7	498,1	511,1	565,1	380,7
Фінляндія	89,8	110,2	131,0	142,0	142,7
Франція	1 299,1	615,6	723,4	744,4	845,5
Хорватія	1,4	1,6	1,3	1,4	2,3

Чехія	106,2	106,3	115,8	116,2	115,1
Швеція	334,0	328,8	351,2	344,9	363,2
Кіпр	9 894,8	8 785,5	8 932,7	9 544,5	10 368,9
Усього в Україні	32 122,5	31 230,3	31 606,4	32 905,1	35 809,6

Джерело: [40]

Таблиця 2.2

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з України в економіці країн ЄС
(2015-2019), млн.. дол. США

	Обсяги на 1 січня				На 31 грудня 2019
	2016	2017	2018	2019	
Усього у країні ЄС	6 111,0	6 115,1	6 075,5	6 084,4	6 086,0
Австрія	3,1	4,6	5,4	*	*
Болгарія	*	*	*	*	*
Греція	*	*	*	*	*
Естонія	*	*	*	*	*
Іспанія	*	*	*	*	*
Італія	*	*	*	*	*
Латвія	69,8	68,4	60,9	72,5	73,0
Литва	*	*	*	13,9	14,7
Люксембург	*	*	*	*	*
Нідерланди	11,2	10,7	12,3	11,8	11,3
Німеччина	2,3	2,7	3,3	3,4	3,3
Польща	50,2	48,7	6,7	6,7	8,1
Румунія	*	*	*	—	—
Словаччина	*	0,3	0,4	*	*
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Угорщина	14,6	14,9	17,5	16,8	16,1
Франція	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
Хорватія	*	*	*	*	*
Чехія	*	*	0,5	*	*
Кіпр	5 923,7	5 930,5	5 932,5	5 931,9	5 935,6
Усього з України	6 315,2	6 346,3	6 322,0	6 294,4	6 272,7

Джерело: [40]

І хоча відкритість для іноземних інвестицій все ще залишається ключовим принципом Європейського Союзу та основним джерелом їх зростання, а прямі

іноземні інвестиції (ПІІ) –основою конкурентоспроможності, нові регуляторні бар'єри продовжують з'являтися «як гриби після дощу». Вже сьогодні ми можемо констатувати, що державний фокус змістився від оцінки економічної вигоди інвестицій до оцінки ризиків для національної безпеки.

Останні роки в країнах ЄС спостерігається чітка тенденція до більш ретельної перевірки ПІІ та розширення вимог до пакету документів, які інвестор має подати для аналізу впливу таких інвестицій на економіку та безпеку держав. Передумовою було те, що іноземні інвестори (державні і перш за все китайські) все частіше намагались заволодіти європейськими компаніями із ключовими технологіями. При цьому, представники з Євросоюзу часто не мали тих же прав в країні, з якої приходили іноземні інвестиції.

Як наслідок у 2019 році Європейський парламент та Рада Європи прийняли, а з 11 жовтня 2020 року почали застосовувати Регламент (ЄС) 2019/452, що встановлює рамковий механізм скринінгу (перевірки) ПІІ у ЄС. Регламент не зобов'язує країни ЄС запроваджувати національні механізми перевірки іноземних інвестицій. Країни, що їх не матимуть, зобов'язані подавати щорічний звіт про надходження ПІІ. У травні 2020 року Європейська Комісія, керуючись політичними мотивами щодо недопустимості субсидювання іноземними урядами своїх компаній, сформувала пропозиції до Регламенту із закликом до всіх держав ЄС запровадити національні правила перевірки ПІІ. Вже сьогодні в багатьох європейських країнах приймають нові правила (Чехія, Данія, Нідерланди) або посилюють існуючі режими скринінгу ПІІ (Німеччина, Франція, Великобританія). При цьому, нові детальні перевірки ПІІ здебільшого «ускладнюють життя» інвесторам, для яких результат такої перевірки зазвичай непередбачуваний, сам процес скринінгу призводить до затримок транзакцій в

часі, а співпраця та обмін інформацією викликають масу труднощів. Звичайно, в підсумку, це впливає на глобальні угоди M&A, обсяг яких тенденційно іде на спад. В одній із статей дайджесту СРІ описується досвід Німеччини, а саме як політика протекціонізму у сфері контролю за ПІІ працює там. 27 квітня 2021 року уряд Німеччини, керуючись Регламентом ЄС, прийняв чергові зміни. Обов'язковими стали попередні повідомлення та отримання погоджень на придбання іноземцями німецьких компаній на певних ринках. Зокрема, виробництва автономних транспортних засобів або безпілотних літальних апаратів, оптоелектроніки, 3D-друку, деяких мережевих технологій тощо.

На цей час в Україні відсутня процедура перевірки ПІІ. Урядом розроблено законопроект «Про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для нацбезпеки України», в якому, зокрема, пропонується запровадити новий тип контролю за концентраціями. За законопроектом спеціально створена комісія має перевіряти і, за необхідності, блокувати угоди щодо важливих для національної безпеки суб'єктів господарювання. І тільки після схвалення угоди цією комісією, Антимонопольний комітет України зможе дозволити концентрацію. Ініціатива особливо актуальна після історій із зміною права власності з державної на приватну на активи, що тепер належать АТ «Мотор Січ» та ТОВ «ПрикарпатЗахідтранс». І якщо активи ТОВ «ПрикарпатЗахідтранс» вже передані в управління АТ «Укртранснафта», то з «Мотор Січ» ситуація залишається невирішеною. Якби інструмент перевірки ПІІ вже діяв, можливо, корумповані чиновники і змогли б його обійти, проте, це зробити було б суттєво складніше ніж сьогодні. Але урядовий законопроект був занадто «сирий», щоб приймати його в такому вигляді, через що наразився на шквал критики з боку експертного середовища. Однак, що важливо, критикувалася не сама ідея запровадження скринінгу інвестицій – вона як раз

набула широкої підтримки, а дефекти форми, в якій вона була реалізована в проекті закону.

ЄС є важливим партнером для отримання Україною виняткової макрофінансової допомоги. 18 жовтня Україна отримала перші 2 млрд євро в рамках виняткової восьмої за ліком програми макрофінансової допомоги ЄС, загальне фінансування за якою становить 5 млрд євро. Передбачається, що наступні транші у рамках зазначеної програми надійдуть до держбюджету до кінця 2022 року. 5 млрд євро макрофінансової допомоги від Європейського Союзу допоможуть забезпечити першочергові бюджетні видатки та безперербійне функціонування економіки України. Загальна сума наданої Україні макрофінансової допомоги ЄС сягатиме 12,21 млрд євро (з урахуванням 5 млрд євро у рамках восьмої програми макрофінансової допомоги ЄС та вже отриманих Україною протягом 2014 - 2022 років кредитних коштів в рамках попередніх семи програм). Міністерство фінансів України, опубліковано 24 жовтня 2022 року. Представники Мінфіну та ЄС обговорили макрофінансову допомогу Україні. [41]

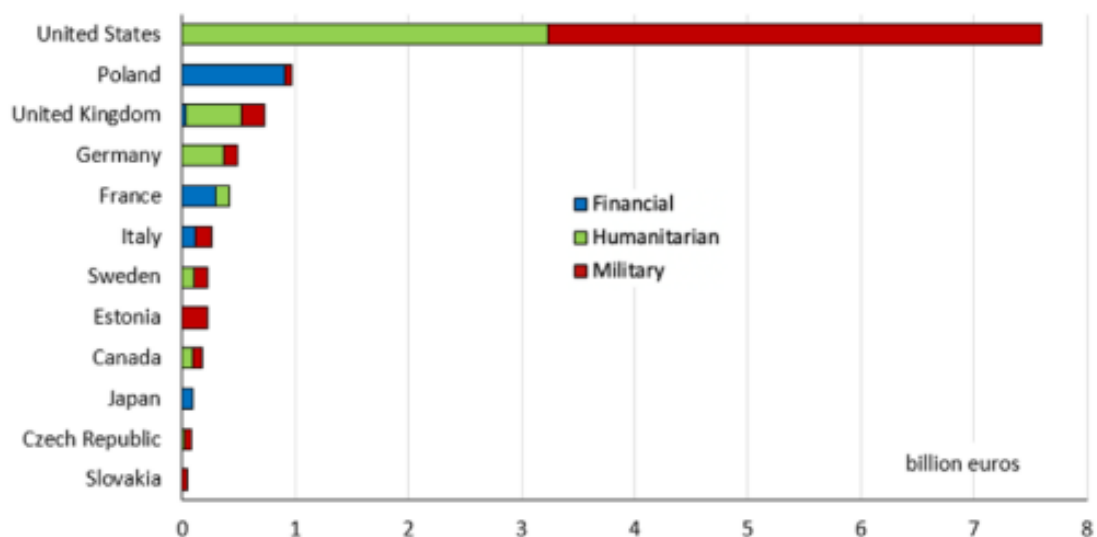

Рис. 2.4. Урядова допомога Україні від країн ЄС, млрд.євро

Джерело: [42]

Згідно з наведеними даними, найбільшим донором є США з еквівалентом 7,6 млрд євро від початку війни (дані станом на 27 березня). Усі країни ЄС разом акумулювали 2,9 мільярда євро, ще 1,4 мільярда євро виділили установи ЄС та 2 мільярди євро - Європейський інвестиційний банк. Велика Британія, Канада пообіцяли надати загальну допомогу на 1 мільярд євро. Щодо економічної допомоги відносно ВВП, то найбільшими донорами для України є Естонія, Польща та Литва, Німеччина - на 12-му місці (не враховуючи допомоги, яка надається опосередковано через ЄС). Географічна близькість до України, здається, відіграє важливу роль у залученості країн Східної Європи. Але Велика Британія також вирізняється як прихильник України, як в абсолютному вираженні, так і відносно економіки.

2.3. Аналіз потенційної можливості виконання Україною Маастрихтських критеріїв

Якщо Комісія визнає, що країна-заявник відповідає критеріям, заявка повинна бути одностайно схвалена всіма 27 державами-членами Європейської ради (і більшістю членів Європарламенту), надаючи заявнику статус «офіційного кандидата». Це те, до чого дійшла Україна. Потім виконайте кілька наступних кроків:

Далі країна-кандидат і Комісія повинні скласти рамки переговорів, які повинні бути схвалені кожною державою-членом ЄС.

Після схвалення рамок розпочинаються офіційні переговори, у яких країна приймає існуюче законодавство ЄС та впроваджує реформи, необхідні для відповідності критеріям вступу, а також визначає деталі своїх внесків до бюджету ЄС та будь-які перехідні заходи, що дозволяють певні правила (наприклад, вільне пересування осіб), яке буде поступово впроваджуватися з часом. Переговори

поділені на шість тематичних кластерів, які охоплюють загалом 35 розділів політики. Кожен окремий розділ закривається лише тоді, коли кожна держава-член ЄС переконується, що заявник досяг достатнього прогресу.

Після завершення кожного розділу складається договір про приєднання, в якому викладаються умови членства. Очікується, що нові країни-члени приєднуються до Шенгенської зони та єврозони.

Після повного підписання та ратифікації договору про приєднання країна стає країною, що приєднується, до дати її членства, як зазначено в договорі. Країна-кандидат не користується всіма перевагами членства в ЄС, але може коментувати проекти пропозицій ЄС і виступати, але не голосувати в органах і агентствах ЄС.

У середньому між початком переговорів про вступ і вступом країни до ЄС проходить п'ять років. Однак це не враховує час, протягом якого розглядається заявка та узгоджуються мандати на переговори. Крім того, переговорний процес тривав довше, ніж у середньому, для останніх нових членів ЄС: Болгарії, Румунії (обидві сім років) і Хорватії (вісім років).

Враховуючи значну стурбованість щодо корупції в Україні, свободи ЗМІ та процесів призначення суддів, може знадобитися деякий час, щоб довести, що Україна досягла необхідних стандартів для членства. Дійсно, Україна повинна відповідати деяким додатковим критеріям щодо верховенства права, корупції та судової системи, перш ніж її переговори зможуть просуватися далі. З іншого боку, за оцінками, Україна вже прийняла 70% правових актів ЄС.

До заявки України шість країн намагалися приєднатися до ЄС. Останню заявку Боснії та Герцеговини було відхилено через невідповідність критеріям приєднання; Заявки Албанії та Північної Македонії прийнято, але мандати на переговори ще не узгоджені; тоді як Туреччина, Чорногорія та Сербія ведуть

переговори з 2005, 2012 та 2014 років відповідно (причому Туреччина вперше подала заявку в 1987 році та вперше підписала угоду про асоціацію в 1963 році).

Окрім того факту, що вступ зазвичай є тривалим і технічним процесом, він також може бути спричинений політичною напруженістю між державами-членами, яка може або зупинити, або прискорити прогрес (кількість політичної доброї волі щодо України робить останнє більш імовірним, ніж перше). Раніше Греція погрожувала накладити вето на Договір, якщо Кіпру не буде надано приєднання, а аудитори ЄС висловили жаль з приводу передчасного приєднання Болгарії та Румунії в 2007 році здебільшого політичних причин. У 2019 році президент Франції Еммануель Макрон втрутився, щоб заблокувати початок офіційних переговорів з Албанією та Північною Македонією (які вжили таких кроків, як додавання «Північної» до своєї назви, щоб вирішити проблеми Греції), стверджуючи, що ЄС повинен спершу зосередитися на внутрішніх реформи (наприклад, щодо проблем верховенства права в Польщі та Угорщині) і перекроїти процес вступу, щоб відобразити це.

Конкретний випадок України вже викликав певні суперечки серед держав-членів, зокрема Португалія та Бельгія, стверджуючи, що її статус кандидата породжує хибні очікування. Деякі країни-члени можуть бути стриманими щодо створення уявлення про те, що тепер повне членство можна отримати швидко. Цей процес може також розпалити ширшу дискусію щодо можливості, висунутої президентом Франції Макроном, нової «європейської політичної спільноти» як більш негайної альтернативи наданню Україні повноправного членства. Це може призвести до різних рівнів членства в ЄС, що дозволить країнам брати участь у деяких схемах ЄС без прав і обов'язків повного членства. Викладаючи бачення, Макрон стверджував, що приєднання України займе «справді, ймовірно, кілька десятиліть», отже, необхідна нова модель, «якщо ми не вирішимо знизити стандарти цього членства». Того ж дня Європейська Рада схвалила кандидатуру

України, вона окремо обговорювала ідею європейської політичної спільноти, хоча у своїх висновках зазначалося, що «така структура не замінить існуючу політику та інструменти ЄС, зокрема розширення». Іншим фактором, який слід враховувати, є те, що Україна стане п'ятим за величиною членом ЄС за кількістю населення, що дасть їй відносно впливовий голос у Парламенті та Раді, де місця розподіляються відповідно до кількості населення. Це може викликати занепокоєння в інших державах-членах. [43]

Якщо говорити про окремі напрямки співробітництва в макроекономічній сфері, слід зазначити наступне.

Макроекономічне співробітництво.

Основний зміст та зобов'язання України:

- Україна розвиває ринкову економіку та поступово наближає свою політику до політики ЄС відповідно до основних принципів макроекономічної стабільності, збалансованості державних фінансів і платіжного балансу.
- Удосконалення методів, спрямованих на припинення шахрайства та корупції, попередження цих явищ;
- Подальший розвиток системи внутрішнього фінансового контролю шляхом гармонізації правил відповідно до міжнародно визнаних стандартів, впровадження методів і стандартів Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI);
- Обмін найкращими практиками ЄС у сфері нагляду та аудиту державних фінансів;
- Покращення обміну досвідом та інформацією щодо планування та виконання бюджету, а також стану державного боргу. [37]

Сучасний стан макроекономічного розвитку України характеризується наступним чином. Проаналізувавши динаміку ВВП України, можна зазначити, що найкраща динаміка зростання спостерігалася протягом восьми календарних років

з 2000 по 2008 рік, коли відбулося зростання у п'ять разів - з 32 до 188 млрд доларів. Це відбувалося, зокрема, завдяки монетарній політиці Національного банку. Далі спостерігалось повільніше зростання ВВП з падінням у 2014-2015 роках - перші два роки військової агресії Російської Федерації.

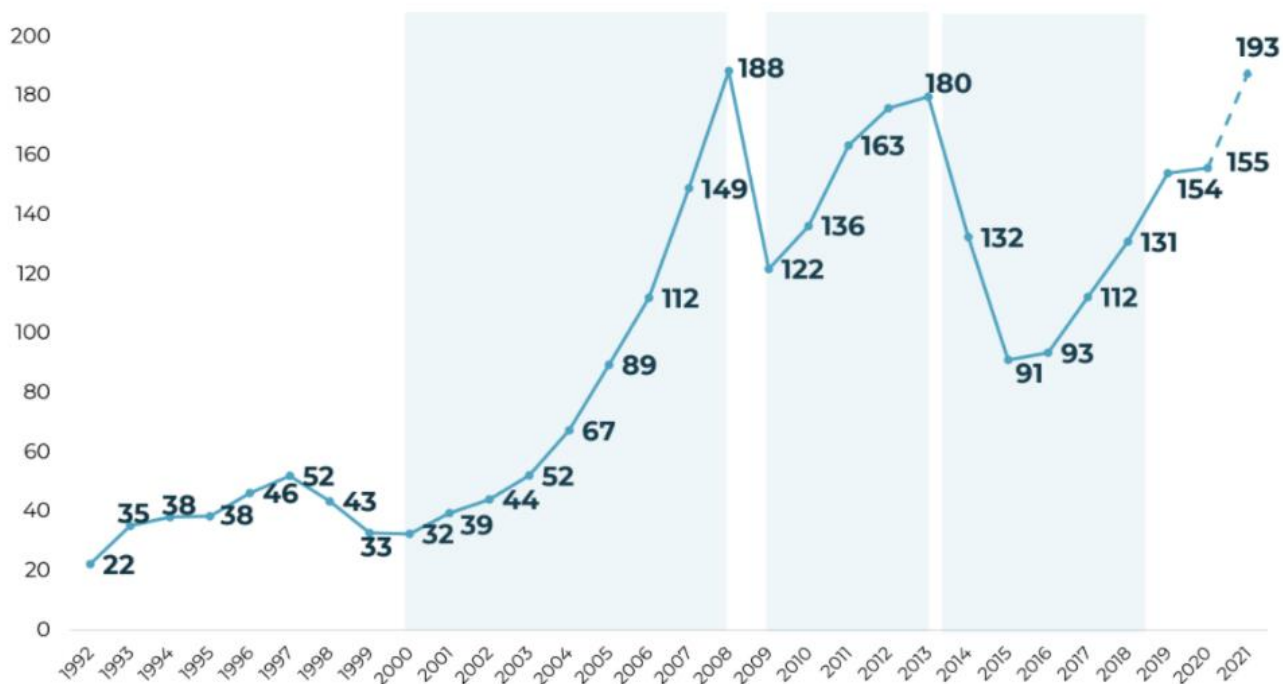

Рис. 2.5. ВВП України, млрд дол, 1992-2021

Джерело: [44]

Згідно опитування European Business Association (від 04.03) лише 17% компаній продовжили роботу у повному обсязі, 16% обмежили географію своєї діяльності, 19% були змушені закрити частину офісів/торгових приміщень, інші 52% призупинили свою діяльність. Поточні розрахунки вказують, що за підсумком 2022 року ВВП знизиться з \$202 до \$120 млрд або на -40,6%.

Надалі наведемо статистику показників зайнятості населення України за 2014-2020 рр.

Таблиця 2.3

Показники зайнятості населення України за 2014-2020 рр.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Економічно активне населення у віці 15-70 років (усього, тис. осіб)	19920,9	18097,9	17955,1	17 854,4	17939,5	18066,0	17589,5
Жінки	9428,3	8564,6	8479,4	8 423,8	8546,1	8602,9	8369
Чоловіки	10492,6	9533,3	9475,7	9 430,6	9393,4	9463,1	9220,5
Міські поселення	14070,3	12430,4	12306,4	12 252,2	12334,8	12409,6	12084,7
Сільська місцевість	5 850,6	5 667,5	5 648,7	5 602,2	5 604,7	5 656,4	5 504,8
Зайняте населення у віці 15-70 років (усього, тис. осіб)	18073,3	16443,2	16276,9	16156,4	16360,9	16578,3	15915,3
Жінки	8 718,9	7 872,4	7 827,4	7 771,2	7 910,7	7 923,1	7 605,8
Чоловіки	9 354,4	8 570,8	8 449,5	8 385,2	8 450,2	8 655,2	8 309,5
Міські поселення	12780,9	11309	11178,5	11109,3	11271,7	11414,8	10983,7
Сільська місцевість	5 292,4	5 134,2	5 098,4	5 047,1	5 089,2	5 163,5	4 931,6

Джерело: складено автором за [45]

Можна побачити, що кількість економічно активного населення в Україні зменшувалась ще до початку 2022 року, скорочення відбувалось як серед жінок, так і серед чоловіків. Такі самі тенденції спостерігаються і відносно зайнятого населення.

Рівень безробіття можна продемонструвати за допомогою таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Рівень зареєстрованого безробіття в Україні, %, 2014-2020 рр.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Рівень зареєстрованого безробіття (за методологією ДССУ), %	1,9	1,9	1,5	1,4	1,3
Безробітне населення (за методологією МОП) у віці 15-70 років (усього, тис. осіб)	1847,6	1654,7	1678,2	1698	1578,6	1487,7	1674,2
Жінки	709,4	692,2	652	652,6	635,4	679,8	763,2
Чоловіки	1138,2	962,5	1026,2	1045,4	943,2	807,9	911
Міські поселення	1289,4	1121,4	1127,9	1142,9	1063,1	994,8	1101
Сільська місцевість	558,2	533,3	550,3	555,1	515,5	492,9	573,2

Джерело: складено автором за [45]

Можна відмітити, що рівень безробітного населення за методологією МОП) у віці 15-70 років зріз за останні два роки, причому таке зростання відбулось як серед чоловіків, так і серед жінок. У містах та у сільській місцевості.

Надалі проведемо аналіз показників державного бюджету України за 2017-2020 рр.

Таблиця 2.5

Доходи державного бюджету, 2017-2020 рр.

Доходи Державного бюджету * (млн. гривень)		2017	2018	2019	2020
ЗА КЛАСИФІКАЦІЮ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ	Усього доходів	793 441,9	928 114,9	998 344,9	1 076 027,0
	Офіційні трансферти	5 967,7	7 306,3	8 725,0	10 658,0
	Разом доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	787 474,1	920 808,7	989 619,9	1 065 368,9
	Податкові надходження	627 153,7	753 815,6	799 776,0	851 115,6
	Неподаткові надходження	128 579,1	164 683,1	186 750,1	212 957,2
	Доходи від операцій з капіталом	286,9	657,5	183,0	79,4
	Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	1 607,4	1 464,8	1 139,9	1 029,7
	Цільові фонди	29 847,1	187,5	1 770,8	187,1

Джерело: складено автором за [45]

Можна відзначити зростання доходної частини державного бюджету країни, перш за все, за рахунок податкових надходжень, неподаткових надходжень. Доходи від операцій з капіталом та цільві фонди були скорочені, також у довоєнний час відзначалось скорочення допомоги від міжнародних установ та ЄС.

Таблиця 2.6

Видатки державного бюджету, 2017-2020 рр.

Видатки Державного бюджету * (млн. гривень)		2017	2018	2019	2020
ЗА ФУНКЦІОНАЛЬНОЮ КЛАСИФІКАЦІЄЮ ВИДАТКІВ	Загальнодержавні функції	142 492,7	162 958,1	168 194,4	163 850,1
	Оборона	74 346,2	97 024,1	106 627,8	120 374,1
	Громадський порядок, безпека та судова влада	87 850,5	116 875,9	142 389,8	157 675,8
	Економічна діяльність	47 000,1	63 600,9	72 363,7	168 990,0
	Охорона навколишнього природного середовища	4 739,9	5 241,2	6 317,6	6 636,8
	Житлово-комунальне господарство	16,9	296,9	108,0	88,5
	Охорона здоров'я	16 729,4	22 618,0	38 566,6	124 923,7
	Духовний та фізичний розвиток	7 898,1	10 107,1	9 967,0	9 826,4
	Освіта	41 297,3	44 324,3	51 656,6	52 857,8
	Соціальний захист та соціальне забезпечення	144 478,9	163 865,6	218 628,6	322 720,9
	Разом видатків (без урахування міжбюджетних трансфертів)	566 850,1	686 912,1	814 820,1	1 127 944,3
	Офіційні трансферти	272 602,9	298 939,7	260 302,0	160 177,1
	Усього видатків	839 453,0	985 851,8	1 075 122,1	1 288 121,3

Джерело: складено автором за [45]

Видатки бюджету дещо знизились у порівнянні з 2019 роком. Перш за все це відбулось за рахунок зменшення видатків на комунальне господарство та офіційні трансфери. Можна відзначити ріст видатків на оборону, соціальний захист та економічну діяльність.

Також надамо показники інфляції в Україні.

Таблиця 2.7

Динаміка змін рівня інфляції в Україні з 2016 по 2022 рр.

Період	Індекс інфляції, %	Інфляція, %	Зміна
2022	124.80	24.80	+14.80 %
2021	110.00	10.00	+5.00 %
2020	105.00	5.00	+1.00 %
2019	104.10	4.10	-5.90 %

2018	109.80	9.80	-4.20 %
2017	113.70	13.70	+1.70 %
2016	112.40	12.40	-30.60 %

Джерело: складено автором за [45]

Можна сказати, що найкращі з точки зору показників інфляції для України були 2016, 2018 та 2019 роки, коли відбулись помітні зменшення динаміки рівня інфляції. У 2022 році зміна показника інфляції спрогнозовано на рівні +14,8% у порівнянні з 2021 роком.

Якщо казати про опитування думки мешканців України до війни, то вони мали власне уявлення про проблеми євроінтеграції. Серед основних внутрішніх перешкод, які заважали євроінтеграції України станов на 2019 рік вважались: високий рівень корупції в країні (57% за опитуваннями), проблеми на Донбасі (41%), неефективність системи державного управління (33%), соц. -економічні проблеми та нестабільність (22%), відсутність консенсусу в євроінтеграційній політиці (18%).

Наведені показники свідчать про те, що для українців найгострішою внутрішньою проблемою євроінтеграції є корупція. Понад 70% українців переконані, що рівень корупції в країні не знизився, а влада не хоче викривати корупціонерів. Рівень корупції в Україні високий перш за все тому, що почали говорити про корупцію, намагатися з нею боротися. Найбільше хабарників, на думку українців, є серед державних службовців (65%), народних депутатів (64%), податківців (62%), суддів (61%), мільціонерів (54%). Останнє місце в рейтингу посіли представники релігії (32%) [46].

Україна посіла 130 місце зі 168 позицій у світовому Індексі сприйняття корупції, опублікованому Transparency International [47]. За підсумками 2016 року країна отримала 27 балів зі 100 можливих, опинившись в рейтингу на одному рівні з Іраном, Камеруном, Непалом, Нікарагуа та Парагваєм.

Питання ефективного запобігання та протидії корупції є однією з найважливіших проблем, які намагається вирішити сучасна українська держава. Актуальність даного питання зумовлена тим, що корупція провокує та поглиблює суспільні кризові явища, підриває імідж України на світовій арені, негативно впливає на мікро- та макроекономічні процеси, перешкоджає налагодженню конструктивного діалогу між владою та громадянськістю, руйнує основи побудови правової держави та громадянського суспільства [48].

До зовнішніх викликів євроінтеграційного процесу України можна віднести: можливе розчарування з боку європейських партнерів (47%), зміну та перерозподіл сил у світі (24%), відсутність ефективних міжнародних гарантій безпеки України (23%), небажання ЄС надати Україні перспективу членства (22%), відсутність єдиної позиції в ЄС щодо європейських перспектив України (21%), відсутність повного розуміння ситуації в Україні в ЄС (20%), енергетичний тиск Росії на країни ЄС (20%).

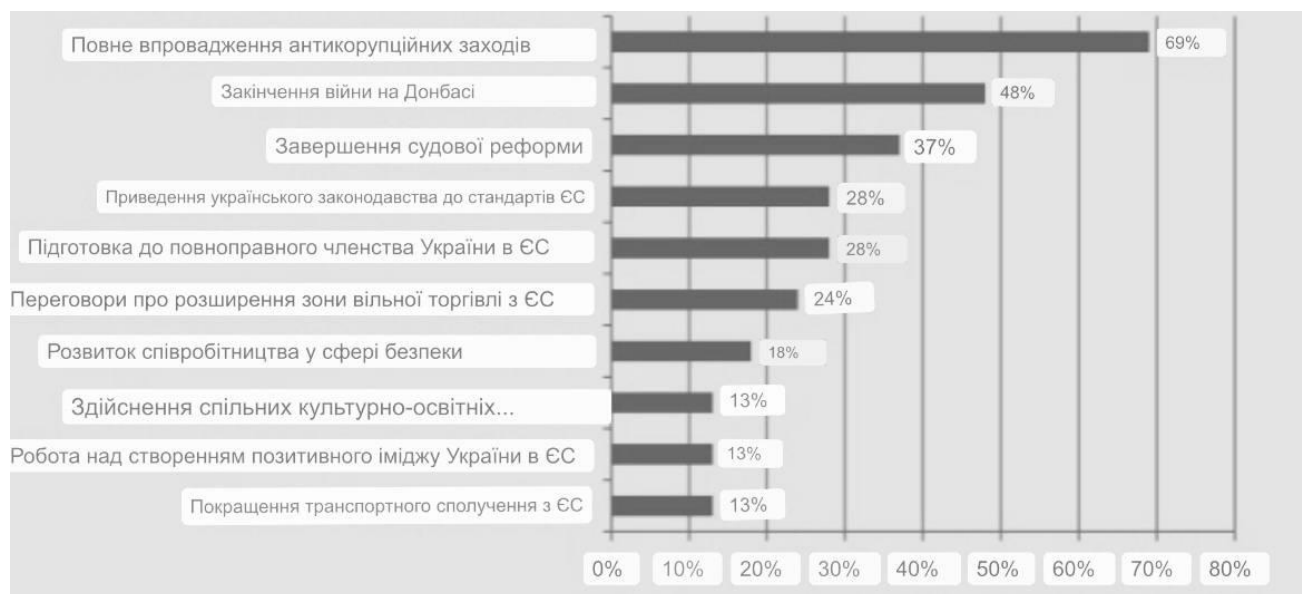

Рис. 2.6. Подальші кроки щодо євроінтеграції України

Джерело: [48]

Наступними основними завданнями у процесі євроінтеграції українці у 2019 році вважали повне впровадження антикорупційних заходів (69%), припинення війни на Донбасі та відновлення територіальної цілісності (48%), завершення судової реформи (37%), наближення законодавства України до стандартів ЄС (28%) та підготовка до повноправного членства України в ЄС (28%), а також переговори про розширення зони вільної торгівлі з ЄС (24%). Результати опитування українців щодо рівня координації впровадження реформ в країні свідчать, що більшість населення (73%) вважає, що вони потрібні Україні.

Висновки до розділу 2

Україна проголосила свою незалежність від Радянського Союзу в 1991 році, а в 1994 році підписала Угоду про партнерство та співпрацю з ЄС, яка пообіцяла дотримуватись спільних цінностей щодо демократії, прав людини та ринкової економіки та встановила «перспективу майбутньої зони вільної торгівлі».

ЄС визнає важливу роль України у забезпеченні безпеки та стабільності на континенті, а також її високий промислово-технологічний потенціал у військовій сфері, про що свідчить практика запрошення нашої країни для проведення військових навчань з підрозділами ЄС.

Під час Європейської Ради 23 червня 2022 року лідери ЄС надали Україні статус кандидата в ЄС. У цьому контексті вони запропонували Європейській Комісії доповісти Раді про виконання умов, зазначених у висновку Комісії щодо заявки України на членство.

Росія була найбільшим експортним ринком України ще в 2012 році, але до 2018 року – після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році – частка Росії в українському експорті впала до 15%, тоді як на ЄС припадало 41%, а імпорт практично пішов за ним. однаковий візерунок.

Зараз ЄС є найбільшим торговим партнером України, на частку якого припадає 40% її торгівлі в 2019 році, а загальний товарообіг між двома сторонами склав 43,3 мільярда євро.

На даний момент, країни Європейського Союзу є основними інвесторами в Україну. Їх доля приходить майже 75% усіх прямих інвестицій у нашу країну. На жаль, після початку політичної нестабільності у 2013-2014 роках, обсяг інвестицій в Україні знизився, включаючи країни ЄС. Але після підписання угоди про асоціацію з ЄС, Україні дали нові шляхи покращення свого інвестиційного клімату, підняття рейтингу своєї інвестиційної привабливості та іміджу регіонів. За рахунок скасування тарифних та нетарифних бар'єрів між ЄС та національною економікою приплив іноземного капіталу дає місце для розвитку конкурентоспроможних виробництв в регіонах України.

Якщо Комісія визнає, що країна-заявник відповідає критеріям, заявка повинна бути одностайно схвалена всіма 27 державами-членами Європейської ради (і більшістю членів Європарламенту), надаючи заявнику статус «офіційного кандидата». Це те, до чого дійшла Україна.

Якщо казати про опитування думки мешканців України до війни, то вони мали власне уявлення про проблеми євроінтеграції. Серед основних внутрішніх перешкод, які заважали євроінтеграції України станов на 2019 рік вважались: високий рівень корупції в країні (57% за опитуваннями), проблеми на Донбасі (41%), неефективність системи державного управління (33%), соц. -економічні проблеми та нестабільність (22%), відсутність консенсусу в євроінтеграційній політиці (18%).

Наступними основними завданнями у процесі євроінтеграції українці у 2019 році вважали повне впровадження антикорупційних заходів (69%), припинення війни на Донбасі та відновлення територіальної цілісності (48%),

завершення судової реформи (37%), наближення законодавства України до стандартів ЄС (28%) та підготовка до повноправного членства України в ЄС (28%), а також переговори про розширення зони вільної торгівлі з ЄС (24%). Результати опитування українців щодо рівня координації впровадження реформ в країні свідчать, що більшість населення (73%) вважає, що вони потрібні Україні.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Оцінка втрат економіки України внаслідок військової агресії як чинник скорочення макроекономічних показників

Звісно, війна не лише прискорила євроінтеграцію України, але й завдала значної шкоди її економіці, що безумовно має наслідки для макроекономічних показників розвитку країни. Загальна сума прямої шкоди економіці України від пошкодження та руйнування житлових та нежитлових будівель та інфраструктури становить 108,3 млрд доларів або 2,9 трлн гривень. Це оцінка KSE Institute спільно Мінреінтеграції, Мінрегіонрозвитку, іншими міністерствами та партнерськими організаціями. У порівнянні з серединою червня сума зросла на 12,8 млрд доларів, в основному через збільшення кількості пошкодженого та зруйнованого житла – це найбільша частка у загальному обсязі збитків.

За останніми даними, в Україні зруйновано та пошкоджено щонайменше 129,9 тисячі житлових будівель. Прямі збитки через руйнування багатопверхівок становить 42,3 млрд доларів, і ще 5,4 млрд збитків завдано власникам приватних будинків.

На другому місці у загальному обсязі збитків – сфера інфраструктури із сумою 31,6 млрд доларів. Підприємствам та промисловості внаслідок бойових дій завдано збитків на суму 8,8 млрд доларів.

Зазначається, що збільшення суми збитків пов'язано також зі збільшенням кількості зруйнованих та пошкоджених об'єктів освіти, охорони здоров'я та соціальної сфери. Станом на кінець липня було зруйновано 2217 освітніх закладів

на 3,8 млрд доларів, 903 медустанови на 1,6 млрд і 89 закладів соціальної сфери більш ніж на 300 млн доларів.

Загалом, за підрахунками KSE, з початку війни пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 388 підприємств, 43,7 тисячі сільськогосподарської техніки, 1991 магазин, 511 адмінбудівель, 18 цивільних аеропортів, 105,2 тисячі легкових авто, 764 дитсадки, 634 культурні споруд, 27 торгових центрів, 28 нафтобаз.

За оцінками експертів, загальна сума потреб у відновленні зруйнованих активів становить 185 млрд доларів або майже 5,4 трлн грн. 40% цієї суми потрібні для відновлення житлового фонду — 75,3 млрд. Ще 42,3 млрд потрібно для відновлення інфраструктури України.

Таблиця 3.1

Втрати економіки України від початку воєнних дій

Тип майна	втрати, млрд. дол. США
житлові будівлі	48,0
інфраструктура	31,6
активи підприємств, промисловість	8,8
АПК та земельні ресурси	4,3
соціальна сфера	0,3
Транспорт	2,4
Освіта	3,8
Торгівля	2,1
Енергетика	1,8
Охорона здоров'я	1,6
ЖКГ	1,3
культура, туризм, спорт	0,9
адміністративні будівлі	0,9
цифрова інфраструктура	0,6
фінансовий сектор	0,02

Джерело: складено автором за [49]

Масштаб пошкоджень визначатиме траєкторію відновлення української економіки, разом зі значними змінами у людському капіталі через втрату життів і багатомільйонну хвилю біженців і внутрішньо переміщених осіб. Системна оцінка втрат досі залишається викликом. Станом на 1 вересня 2022 р., цей оцінено втрати фізичної інфраструктури у \$113,5 млрд, що перевищує половину довоєнного ВВП України. Найбільша частина зазначених втрат стосується житла (\$48 млрд) і транспортної інфраструктури (\$35 млрд), а шкоду корпоративним активам оцінено у понад \$16 млрд, у тому числі у агросекторі - на \$4,3 млрд. і у енергетичному секторі - на \$1,8 млрд. В рамках проекту Rapid Damage and Needs Assessment станом на 1 червня 2022 року проект оцінив загальні втрати фізичної інфраструктури в обсязі \$97 млрд.

Станом на 15 вересня 2022 року непрямі втрати в сільському господарстві України внаслідок агресії РФ становлять 34,25 млрд доларів США. Зазначається, що непрямі втрати враховують недоотриманий дохід від зменшення кількості виробленої продукції та зменшення внутрішніх цін, а також – додаткові витрати, які виробники змушені нести через війну. Збитки внаслідок порушень в логістиці та зниження цін на експортно-орієнтовані товари становлять 18,5 млрд дол. США. У середині вересня середньозважені внутрішні ціни на основні експортно-орієнтовані культури були на 60,7% нижче, ніж до вторгнення РФ. Зниження виробництва с/г культур спричинило збитки у розмірі 14,2 млрд дол. США. Зменшення виробництва продукції тваринництва спричинили 348,7 млн дол. США збитків. Йдеться про скорочення виробництва у живій вазі, а також річне зменшення виробництва молока, яєць та продукції бджільництва – очікуваний спад на рівні 10%. Через збільшення витрат на виробництво сільське господарства України втратило 862 млн дол. США (збільшення вартості добрив та пального). Скорочення виробництва багаторічних культур спричинило збитки у розмірі 322

млн дол. США. Згідно з даними KSE Агроцентр прямі збитки від війни в сільському господарстві України станом на 15 вересня 2022 року сягнули 6,6 млрд дол. США. Зокрема, часткове або повне пошкодження 84,2 тис. одиниць с/г техніки завдало збитків на 2,9 млрд дол США. Пошкодження або знищення зерносховищ сукупною ємністю 9,4 млн т одночасного зберігання завдало 1,1 млрд дол. США збитків. Тваринництво зазнало 362,5 млн дол. США збитків. Орієнтовна кількість тварин, які загинули внаслідок агресії РФ становить майже 400 тис. бджолосімей, 95 тис. голів кіз та овець, 212 тис. голів великої рогатої худоби, 507 тис. свиней та майже 11,7 тис. голів птиці.

На постраждалих територіях було знищено понад 14,3 тис. га багаторічних насаджень, що завдало 348,7 млн дол. США збитків. Крім цього, знищення 0,6 тис. т засобів захисту рослин, 124 тис. т добрив та 11,5 млн літрів палива завдало збитків на 95,4 млн дол. США. Внаслідок повномасштабного вторгнення було знищено або викрадено 2,8 млн т зернових та 1,2 млн т олійних культур, що завдало збитків на 1,9 млрд дол. США.

За попередніми оцінками, в Україні внаслідок російського вторгнення втрачено 15-20% поголів'я великої рогатої худоби, свиней і птиці. У цій ситуації господарства, які борються за своє існування, змушені переорієнтовуватися, шукати альтернативні шляхи та відновлювати галузь. Галузь тваринництва переживає важкі часи, але демонструє стійкість перед непередбачуваними викликами, відновлюється та посилює міжнародну співпрацю з країнами ЄС, зокрема з Німеччиною. Вже започатковано відновлення галузі, до якого долучаються міжнародні партнери з точки зору гуманітарної підтримки. Є ініціатива створити фонд для підтримки України. Зараз важливо обмінюватися передовими технологіями, фіксувати дружні контакти, налагоджувати взаємовигідну співпрацю в рамках розвитку тваринництва України, українських та німецьких компаній.

Майже 20% поголів'я великої рогатої худоби було сконцентровано на тих територіях, які наразі є тимчасово окупованими, або на яких ведуться активні бойові дії. Ті комплекси не можуть працювати й виготовляти продукцію в повному обсязі. В перші місяці війни вдалося частково перемістити поголів'я, підприємств. Україна має потенціал до відновлення та розвитку тваринництва і зацікавлена в сталому, екологічно безпечному тваринництві та якісній продукції. Наразі необхідна підтримка міжнародних партнерів в забезпеченні потужними генераторами, розвитку біометанової галузі та імплементації системи простежуваності червоного м'яса. Згідно з даними Мінагрополітики, збитки від загибелі тварин та пошкодження тваринницьких ферм внаслідок російської агресії становлять приблизно 2 млрд гривень [50].

На відновлення генерації пошкоджених ТЕС і ТЕЦ потрібно понад 2,5 мільярда гривень, на приведення до ладу об'єктів операторів системи розподілу електроенергії за найскромнішими підрахунками слід спрямувати 5 мільярдів гривень. За час повномасштабної війни у сфері електро- та теплопостачання уражено вже понад 400 об'єктів критичної інфраструктури.

Що стосується стану та прогнозу відносно макроекономічних показників, то НБУ повідомив, що його правління ухвалило рішення залишити облікову ставку на рівні 25% річних. Курсова стабільність, підтримана цим рівнем облікової ставки і додатковими заходами Національного банку України, і надалі сприятиме збереженню керованості інфляційних процесів. Інфляція в умовах війни очікувано зростає, але залишається керованою.

Споживча інфляція в Україні становила до 24,6% р/р у вересні, а базова інфляція перевищила 20% р/р. За попередніми оцінками Національного банку, прискорення інфляції триває й у жовтні. Основними чинниками зростання інфляції залишаються наслідки повномасштабної війни росії проти України. Серед них: порушення ланцюгів постачання, руйнування виробництв, скорочення

пропозиції товарів та послуг, збільшення витрат бізнесу. Ще одним проінфляційним чинником був ефект перенесення на ціни коригування офіційного курсу гривні до долара США. Подальше зростання інфляції у світі теж позначалося на цінах в Україні.

Водночас фактична цінова динаміка була очікуваною та навіть дещо нижчою за липневий прогноз Національного банку. Фіксація тарифів на житлово-комунальні послуги і насичення внутрішнього ринку паливом разом зі збереженням його пільгового оподаткування стримували зростання цін. Планове зменшення обсягів монетизації бюджету, а також додаткові заходи Національного банку з калібрування валютних обмежень сприяли зниженню тиску на валютному ринку і відповідно стримували погіршення очікувань.

Цього року інфляція сягне близько 30%, але в наступні роки вона має сповільнитися за умови очікуваного зниження безпекових ризиків і злагодженої монетарної та фіскальної політики. Через негативний вплив повномасштабної війни на пропозицію товарів та очікування економічних агентів інфляція прискориться до 30% наприкінці поточного року. Проте такі темпи зростання цін можна вважати доволі помірними з огляду на виклики наймасштабнішої європейської війни з часів Другої світової та багаторічні інфляційні рекорди в багатьох країнах світу. Ціновий тиск та очікування залишатимуться контрольованими, що закладає фундамент для поступового сповільнення інфляції.

Національний банк очікує, що темпи зростання цін почнуть сповільнюватися з наступного року завдяки поступовому налагодженню логістики та виробництва, зниженню світової інфляції та помірно жорстким монетарним умовам. Цей процес прискориться всередині року з огляду на ефекти високої бази порівняння та очікуване послаблення безпекових ризиків, яке є ключовим припущенням нового прогнозу Національного банку. Останнє

сприятиме суттєвому зниженню інфляційних очікувань і ризиків для підприємницької діяльності, зменшенню виробничих витрат, налагодженню логістики, у тому числі через чорноморські порти, та відновленню виробничих потужностей. Усе це призведе до подальшого нарощування пропозиції та стабілізації споживчих цін. Виважена боргова політика уряду з відмовою від монетизації дефіциту бюджету додатково сприятиме поліпшенню інфляційних очікувань.

Під дією відповідних чинників інфляція наступного року сповільниться до 20,8%, а ще за рік – нижче 10%. Швидшому сповільненню інфляції в наступні роки заважатиме передусім висока вартість енергоносіїв, що спонукатиме до поетапного приведення тарифів на житлово-комунальні послуги до ринкових рівнів.

Після глибокого падіння на початку війни економіка України поживається. Поступове відновлення продовжиться в 2023–2024 роках.

Економічна активність у II–III кварталах 2022 року поволі відновлювалася завдяки подальшому звільненню українських земель, адаптації бізнесу до нових умов та роботі "зернового коридору". Останній фактор зумовив додатний внесок у ВВП порівняно з липневим прогнозом.

Однак наявні логістичні проблеми, особливо в металургії, руйнування потужностей, зокрема в енергетиці, та зниження реальних доходів населення стримують відновлення економіки. Значний від'ємний внесок у зміну реального ВВП очікувано має і сільське господарство – як через нижчі показники врожайності цього року, так і значно менші посівні площі. Через це Національний банк лише незначно поліпшив оцінку падіння ВВП в поточному році – до близько 32%.

Закладене в прогноз послаблення безпекових ризиків із середини 2023 року стане ключовим чинником майбутнього відновлення економіки. Зокрема,

повноцінне поновлення роботи чорноморських портів дасть змогу суттєво наростити український експорт. Значна бюджетна підтримка стимулюватиме споживчий попит та інвестиції у відбудову країни.

Водночас значний масштаб втрат робочої сили та виробничих потужностей, високі світові ціни на енергоносії та суттєві потреби в імпорті на етапі повоєнного відновлення гальмуватимуть поживлення економіки. За таких умов темпи зростання ВВП України в наступні роки будуть стриманими – на рівні 4–5%. Обмежені можливості експорту через наслідки війни, висока міграція та значні потреби економіки в імпорті для відбудови зумовлять повернення дефіциту поточного рахунку в наступні роки.

Міжнародна фінансова допомога стала основним джерелом покриття значних бюджетних потреб під час повномасштабної війни. Дефіцит бюджету в наступні роки зменшуватиметься, але все ще перебуватиме на високому рівні через потребу підтримання обороноздатності країни та безперебійного функціонування економіки.

Отже, співпраця з міжнародними партнерами залишатиметься критично важливим джерелом наповнення бюджету. Міжнародна підтримка також дасть змогу Національному банку утримувати золотовалютні резерви на достатньому рівні, забезпечувати контрольованість очікувань та макрофінансову стабільність.

Ключовим припущенням прогнозу є суттєве зниження безпекових ризиків із середини 2023 року. Основним ризиком для економічного розвитку залишається триваліший термін повномасштабної військової агресії росії проти України. Національний банк переглянув ключове припущення прогнозу щодо безпекової ситуації. Базовий сценарій нового макропрогнозу передбачає відчутне зменшення безпекових ризиків лише з середини наступного року. Відповідно і повноцінне розблокування морських портів, зниження премії за ризик України та збільшення інвестицій у відновлення країни відтерміновано у часі.

Якщо термін повномасштабної війни буде тривалішим, ніж у базовому сценарії поточного прогнозу, довше зберігатимуться пригнічений попит, низькі інвестиції та логістичні обмеження для експорту. За таких умов відновлення української економіки буде повільнішим, а інфляція – вищою, ніж очікується зараз.

Актуальними для прогнозу є також інші ризики, реалізація більшості з яких погіршуватиме динаміку інфляції та стримуватиме економічне відновлення.

зберігається, попри певне послаблення, ризик розбалансування державних фінансів з огляду на непередбачуваний характер війни, можливі проблеми з ритмічністю надходження міжнародної допомоги та появою додаткових бюджетних потреб. Окремою проблемою може стати формування великих квазіфіскальних дефіцитів в енергетичній сфері, ураховуючи високу вартість енергоносіїв;

терористичні атаки РФ на об'єкти української енергетичної інфраструктури посилюють ризики, пов'язані з проходженням прийдешньої зими. Нестача потужностей призведе до необхідності економії енергії та тимчасового відключення як побутових споживачів, так і підприємств. Це матиме наслідком скорочення обсягів виробництва;

тривалість та інтенсивність воєнних дій разом із "енергетичним терором" посилюють ризики неповернення значної частини громадян, що виїхали за кордон, а також додаткового виїзду населення з України. Демографічна криза загальмує повоєнне відновлення через скорочення споживчого попиту та загострення структурних проблем на ринку праці;

зберігається ризик припинення роботи "зернового коридору" та блокування морських портів України з боку РФ. Це значно ускладнить експорт продовольства, зменшить валютні надходження в країну та фінансові можливості аграріїв для проведення посівної кампанії і відповідно негативно позначиться на економіці країни як наприкінці цього року, так і наступного року.

Рис. 3.1. Ризики стримання економічного відновлення України

Джерело: складено автором за [51]

Натомість швидка реалізація плану відновлення для України з відповідним припливом іноземних інвестицій та значними обсягами фінансування відбудови можуть пришвидшити економічне зростання до двознакового рівня, а також сприяти швидшому поверненню інфляції до цілі Національного банку в 5%.

З огляду на близьку до прогнозу інфляційну динаміку та зміщений вгору баланс ризиків на горизонті політики, Правління Національного банку вирішило залишити облікову ставку на рівні 25%.

Підтримання курсової стабільності та захист міжнародних резервів потребують забезпечення привабливої дохідності гривневих активів упродовж тривалого часу. Цьому, зокрема, сприятиме і збереження облікової ставки на поточному рівні.

Ставки за гривневими депозитами дедалі зростають у відповідь на червнєве підвищення облікової ставки за траєкторією, близькою до очікуваної. Також підвищення ставок Міністерством фінансів України за гривневими ОВДП на останньому аукціоні, безумовно, вітається Національним банком. По-перше, такий крок дав змогу суттєво збільшити обсяги залучень порівняно з попередніми аукціонами, що зменшує необхідність емісійного фінансування бюджету. По-друге, надав додаткового імпульсу іншим ставкам на фінансовому ринку, що важливо для забезпечення привабливої дохідності гривневих активів.

З метою стабілізації курсових очікувань та зниження тиску на міжнародні резерви Національний банк розробив новий механізм, який розширить можливості населення захистити свої заощадження від ризику курсових коливань та сприятиме зниженню попиту на готівкову валюту.

Такий інструмент створить для банків економічні мотиви для запровадження відповідного продукту для приватних клієнтів, сприятиме посиленню монетарної трансмісії та стійкості режиму фіксації офіційного курсу.

Крім того, Національний банк напрацював комплекс можливих заходів для посилення монетарної трансмісії та оптимізації структурного профіциту гривневої ліквідності. Деталі дизайну цих заходів обговорюються в межах поточних консультацій Національного банку та Міністерства фінансів України з Міжнародним валютним фондом.

Таблиця 3.2

Макроекономічний прогноз НБУ на 2022-2024 роки

	2021 факт	2022	2023	2024
Реальний ВВП, зміна у %	3.4	-31.5 (-33.4)	4.0 (5.5)	5.2 (4.9)
Номінальний ВВП, млрд. грн.	5 460	4 750 (4 540)	6 175 (5 990)	7 350 (7 100)
ІСЦ, зміна у % **	10.0	30.0 (31.0)	20.8 (20.7)	9.4 (9.4)
Базовий ІСЦ, зміна у % **	7.9	24.5 (24.5)	13.3 (12.4)	3.0 (2.6)
Сальдо поточного рахунку, млрд. дол. США	-3.2	6.8 (6.4)	-8.0 (-3.9)	-5.1 (-8.8)
Міжнародні резерви, млрд. дол. США	30.9	26.0 (20.8)	21.7 (21.2)	27.4 (28.7)

Джерело: [45]

Оновлений прогноз, як і попередній, передбачає збереження облікової ставки на рівні 25% щонайменше до II кварталу 2024 року. Національний банк готовий за потреби підвищити ключову ставку понад прогноз, а також надалі вживатиме

додаткових заходів для захисту міжнародних резервів і збереження керованості інфляційних процесів".

3.2. Виконання критеріїв ЄС для прискорення членства України в контексті посилення євро інтеграційного руху в умовах військової агресії

Вступ до ЄС вимагає відповідності «Копенгагенським критеріям», які базуються на трьох стовпах. Один політичний і включає повагу до демократії, верховенства права та прав людини. Другий – економічний і вимагає від майбутнього члена функціонуючої ринкової економіки. Третій — адміністративний та інституційний і передбачає інкорпорацію *acquis communautaire* ЄС, сукупності спільних юридичних прав і обов’язків — близько вісімдесяти тисяч сторінок — які є обов’язковими для всіх держав-членів ЄС.

Для деяких нових членів, таких як Австрія, Фінляндія та Швеція, які приєдналися до ЄС у 1995 році, ці критерії було відносно легко виконати. Для інших, особливо країн із відносно молодою демократією та нещодавнім переходом від планової до ринкової економіки, процес може тривати роки, якщо не десятиліття. У випадку України реалістичним був би період від десяти до двадцяти років після закінчення війни. Також можливо, що ЄС змінить свої критерії членства або включить новий рівень «асоційованих» країн ЄС — статус, не повний повноправного членства — відповідно до того, що запропонував президент Франції Еммануель Макрон у своїй ідеї «Європейського політичного Спільнота».

Деякі експерти вважають, що запрошення України може завдати шкоди деяким країнам-претендентам, особливо на Західних Балканах. Боснія і Герцеговина подала заявку в 2016 році, але ще не отримала статус кандидата. Прагнення Косова ускладнюються тим, що воно не є членом ООН через вето Росії

в Раді Безпеки. Раніше цього місяця ЄС не зміг розпочати переговори про вступ з Албанією та Північною Македонією через те, що Болгарія, яка є членом ЄС, наклала вето проти Північної Македонії.

Існує деяка тривога через відчуття, що Україна випереджає інші країни, які мають чітке європейське майбутнє. Водночас у більшості столиць розуміють, що шлях Києва залишається довгим і важким, і що поширені почуття солідарності з українським народом виправдовують такий крок. Це справедливо для Східної Європи та Балтії, а також для таких країн, як Франція, яка вже давно більш скептично ставиться до розширення ЄС. Зрештою, всі двадцять сім лідерів ЄС підтримали кандидатуру України.

Прецедент прийняття держави з окупованою територією ЄС створив, приймаючи країну з нерегульованими кордонами з Кіпром у травні 2004 року. Десятиліттями острів був розділений окупацією Туреччини північного Кіпру. За наполяганням Греції Кіпр був включений у найбільшу хвилю розширення ЄС, до якої також увійшли три країни Балтії (Естонія, Латвія та Литва), чотири країни Вишеградської групи (Чехія, Угорщина, Польща та Словаччина), Мальта, Словенія. Відносини між ЄС і Туреччиною були ускладнені через відмову Брюсселя визнати самопроголошену Турецьку Республіку Північного Кіпру, тупик, який мав вийти вступ Туреччини до ЄС.

Таким чином, незважаючи на те, що Крим і частини українського Донбасу можуть залишатися під контролем Росії в осяжному майбутньому, спірні кордони України не повинні бути непереборною перешкодою для Києва.

Боротьба України з російською агресією, швидше за все, залежатиме від збільшення фінансової та військової підтримки Заходу, а також від подальшого посилення антиросійських санкцій. Тим не менш, статус кандидата в ЄС дає українцям бажаний моральний підйом, оскільки тепер вони знають, за що вони борються: вільне, демократичне майбутнє, у якому вони більш повно інтегровані

із Заходом, і реальну перспективу — якою б далекою вона не була. — членства в ЄС з усіма правами та обов'язками, що випливають з цього [52].

Комісія ЄС відзначає, що прагнення до Європейського Союзу протягом багатьох років було важливим пріоритетом для України, її урядів та громадян. Це було основним мотивом демократичних змін протягом останнього десятиліття та рушієм низки ключових реформ, заснованих на європейських цінностях. Рішення тодішнього Президента наприкінці 2013 року не підписувати Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, яка символізувала для багатьох українців шлях до Європейського Союзу, призвело до масштабних протестів проти влади. Згодом Російська Федерація виступила проти України, не визнаючи самостійного вибору українського народу. Втрачаючи контроль над частиною своєї території та зазнаючи людських та економічних втрат через конфлікт у східній частині країни, Україна протягом багатьох років залишалася стійкою демократією, наближаючись до Європейського Союзу та поступово приєднуючись до асquis.

У Висновку Комісія оцінила заявку України на основі її здатності відповідати критеріям, встановленим Європейською Радою в Копенгагені в 1993 році, а також у Мадриді в 1995 році, зокрема щодо адміністративної спроможності країни. Висновок також враховує зусилля України щодо виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію (УА) та Поглибленою та всеосяжною зоною вільної торгівлі (ПВЗВТ), які набули чинності 1 вересня 2017 року. Комісія оцінить вплив приєднання України на Сфери політики ЄС на пізнішому етапі.

Висновок було підготовлено за методологією, подібною до тієї, що використовувалася в попередніх висновках Комісії. 8 квітня 2022 року Україна отримала анкети щодо політичних та економічних критеріїв та 13 квітня щодо розділів асquis ЄС і надала свої відповіді 17 квітня та 9 травня відповідно. Цей висновок є структурною оцінкою за встановленими критеріями та ґрунтується на

знаннях і досвіді, отриманих протягом багатьох років тісної співпраці ЄС з Україною.

Загалом, що стосується політичних критеріїв, Україна добре просунулася в досягненні стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, права людини та повагу та захист меншин.

Що стосується економічних критеріїв, то Україна продовжила свої сильні макроекономічні показники, продемонструвавши гідну уваги стійкість із макроекономічною та фінансовою стабільністю, забезпеченою також після вторгнення Росії в лютому 2022 року. Це відображає не лише дуже сильну політичну рішучість, але й відносно добре функціонуючі інституції. У той же час амбітні структурні реформи, спрямовані на усунення корупції, зменшення впливу держави та постійного впливу олігархів, посилення прав приватної власності та підвищення гнучкості ринку праці, мають продовжуватися в Україні, щоб покращити функціонування її ринкової економіки. Спроможність країни справлятися з конкурентним тиском у ЄС значною мірою залежатиме від того, як плануються та організовуються післявоєнні інвестиції в Україну, щоб оновити її фізичний капітал, покращити освітні результати та стимулювати інновації.

Що стосується спроможності виконувати зобов'язання членства, то з 2016 року Україна працювала над імплементацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, включаючи поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі (AA/DFCTA). Ці угоди вже охоплюють безпрецедентну кількість асquis ЄС. Україна поступово наблизилася до суттєвих елементів асquis ЄС у багатьох розділах. Загалом він має задовільний досвід впровадження, хоча в деяких секторах країна просунулася далі, ніж в інших.

Висновки та рекомендації комісії ЄС з приводу членства на сьогодні відзначають наступне. Комісія рекомендує Раді надати Україні перспективу стати

членом Європейського Союзу. Комісія рекомендує надати Україні статус кандидата за умови вжиття наступних кроків:

- прийняти та запровадити законодавство щодо процедури добору суддів Конституційного Суду України, включаючи процес попереднього відбору на основі оцінки їх доброчесності та професійних навичок, відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії;

- завершити перевірку доброчесності кандидатів у члени Вищої ради юстиції Радою з питань етики та відбір кандидата для створення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

- подальше посилення боротьби з корупцією, зокрема на високому рівні, шляхом активних та ефективних розслідувань, а також надійного досвіду переслідувань і засуджень; завершити призначення нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури шляхом затвердження визначеного переможця конкурсу та розпочати та завершити процес відбору та призначення нового Директора Національного антикорупційного бюро України;

- переконатися, що законодавство про боротьбу з відмиванням грошей відповідає стандартам Групи розробки фінансових заходів (FATF); прийняти загальний стратегічний план реформування всього правоохоронного сектору як частини безпекового середовища України;

- запровадити Антиолігархічний закон для обмеження надмірного впливу олігархів на економічне, політичне та суспільне життя; це має бути зроблено юридично обґрунтованим способом, враховуючи майбутній висновок Венеціанської комісії щодо відповідного законодавства;

- боротися з впливом приватних інтересів шляхом ухвалення закону про медіа, який приводить законодавство України у відповідність до Директиви ЄС про аудіовізуальні медіа-послуги та надає повноваження незалежному медіарегулятору;

- завершити реформу законодавчої бази для національних меншин, яка зараз готується відповідно до рекомендацій Венеціанської комісії, та прийняти негайні та ефективні механізми реалізації.

Комісія стежитиме за прогресом України у виконанні цих кроків і звітуватиме про них разом із детальною оцінкою країни до кінця 2022 року.

Процес приєднання продовжується на основі встановлених критеріїв та умов. Це дозволяє будь-якій країні в цьому процесі прогресувати на основі власних заслуг, але також означає, що кроки до ЄС можна скасувати, якщо основні умови більше не виконуються [53].

Що стосується експертних оцінок українських установ, то вони відзначають, що у попередні місяці Київ відчайдушно боровся за початок офіційних переговорів про вступ до ЄС. Український уряд обурився тим, що Єврокомісія відклала на рік оцінку прогресу України у виконанні так званих «семи вимог», визначених Єврокомісією. Без їх виконання неможливо почати переговори про вступ. Консорціум українських аналітичних центрів і аналітиків (зокрема, редактор "Європейської правди") на чолі з "Центром Нова Європа" зробив те, чого поки не хоче робити Єврокомісія: проаналізував виконання "Семи вимог". І це не дуже заспокоює. Виявляється, після швидкого старту влітку, восени Україна сповільнила темп: обережне просування у виконанні одних критеріїв нівелюється регресом щодо інших. Хоча не у всіх випадках у уповільненні винен уряд. Зараз здається практично неможливим виконати критерії протягом зазначеного терміну.

Наприкінці серпня, перед Днем Незалежності, експерти проаналізували, як Україна виконала вимоги, які є обов'язковими для початку переговорів про вступ. Висновок тоді був досить оптимістичним. Лише через два місяці після надання ЄС статусу кандидата та визначення переліку критеріїв Україна вже досягла значного прогресу в їх виконанні. Якби темпи були збережені та прискорені, то

можна було б завершити роботу до кінця року та почати вимагати від ЄС початку переговорів про вступ. Попередні два з половиною місяці стали періодом паузи.

Експертна група погодилася, що Україна продемонструвала відчутний прогрес лише в одній вимозі – реформі Конституційного Суду. У серпні – абсолютний аутсайдер. Вона почала просуватися, але основна робота ще попереду. Інші демонструють неоднозначні сигнали – від невеликих позитивних змін до причин для занепокоєння. Якщо говорити мовою цифр, то за 2,5 місяці загальний бал України зріс лише з 4,4 до 4,7 (0 означає невиконання, а 10 – повне виконання критеріїв, визначених Європейським Союзом для України зі статусом кандидата) .

Рис. 3.2. Експертний аналіз виконання основних вимог ЄС

Джерело: [54]

Насправді фатальними тенденції назвати не можна, а регрес реформ є лише вибірковим, а не системним. Сім необхідних кроків для майбутнього України, експерти визначають у наступному.

ЗМІ. Рейтинг: 6 балів (ще 6 серпня)

Вимога щодо приведення законодавства України у відповідність до Директиви ЄС про аудіовізуальні медіа-послуги є шостою у списку «Семи вимог». Україна повинна була «прийняти закон про медіа, який приведе законодавство у відповідність до Директиви ЄС щодо аудіовізуальних медіа-сервісів». Водночас опис вимоги такий: «подолати вплив зацікавлених осіб шляхом прийняття закону про ЗМІ, який приведе законодавство України у відповідність до Директиви ЄС про аудіовізуальні медіа-послуги та наділить повноваженнями незалежного медіарегулятора». ЄС додав цю вимогу у відповідь на обмеження на трансляцію опозиційних телеканалів. У Брюсселі вони не відстоювали напряду свої інтереси, а замість цього вирішили просувати реформу, яка б реформувала сектор загалом.

30 серпня Верховна Рада ухвалила в першому читанні законопроект №2693-д про ЗМІ, який політично підтримав ЄС. Експертна громадськість та медійні організації обговорили законопроект та суттєво його доопрацювали перед ухваленням у першому читанні. Крім того, ЄС просував цей проект кілька років. Документ одразу запропонували для спільного аналізу Єврокомісія та Рада Європи. Лише зараз він дійшов до Верховної Ради, що відкриває шлях до можливого прийняття закону. У результаті виконання цієї вимоги залишається на рівні 6 балів з 10.

Конституційний суд. Оцінка: 3 бали (до 0).

Це єдина вимога ЄС, за якою Україна мала позитивні показники з серпня, коли вона була на рівні 0 балів. Відтоді відбулося кілька значних змін. 6 вересня Верховна Рада ухвалила в першому читанні законопроект №7662 про реформу Конституційного Суду. Проект передбачає, що Дорадчу групу експертів, яка

обиратиме суддів, мають складати міжнародні експерти та представники влади, а не представники громадянського суспільства (як було в рекомендації ВК). Однак важливо розуміти, як ВК зараз ставитиметься до проекту і чи переглядатиме він свою рекомендацію. Позиція Ради Європи та ВК, рішення яких наразі очікується, потребує уточнення. Висновок: дуже обмежений прогрес.

Судова реформа. Рейтинг: 6 балів (до 7).

Україна зустріла рішення Єврокомісії з хорошими досягненнями. Закони про реформування Вищої ради юстиції (ВРЮ) та Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС) були прийняті ще у 2021 році, і їх залишилося виконувати. 15 серпня парламент обрав двох почесних членів Вищої ради правосуддя з-поміж кандидатів, рекомендованих Радою з етики, що дало високу оцінку прогресу України в першому «перевірочному» дослідженні. Тим часом триває конкурс до Вищої кваліфікаційної комісії суддів. Конкурсна комісія з об'єктивних причин аналізуватиме кандидатів лише після початку 2023 року.

Антикорупція. Рейтинг: 6 балів (до 6).

Попередні 2,5 місяці показали як позитивні, так і негативні події, які впливають на боротьбу з корупцією, включно з корупцією на вищому рівні, чого ЄС очікує від України. Після призначення голови САП у липні (відповідно до першої частини рекомендації ЄС) експерти відзначили значний прогрес у посиленні боротьби з корупцією: покращилося ефективне розслідування топ-корупції. Проте ще мають обрати директора Національного антикорупційного бюро (НАБУ). До конкурсної комісії НАБУ увійшли сильні міжнародні експерти, враховуючи досвід відбору керівника САП, а система голосування відповідає найкращим практикам.

Відмивання грошей та організована злочинність. Рейтинг: 5 балів (до 5)

Доброю новиною є те, що уряд спільно з Європейською комісією визначили кроки, необхідні для виконання першої частини рекомендації: внесення змін до

законодавства в частині FATF. ЄС очікує змін до законодавства в шести ключових сферах. Україна вже прийняла деякі з цих законів: наприклад, у вересні закон № 6320 про бенефіціарів бізнесу; також у вересні парламент ратифікував Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму. Однак не всі рішення парламенту відповідають рекомендаціям ЄК. Так, у листопаді, під час ухвалення у другому читанні законопроекту №8008 про запобігання та протидію відмиванню доходів, нардепи підтримали шкідливі поправки, які послаблюють фінансовий моніторинг публічних осіб всупереч стандартам FATF та вимогам Директиви ЄС. 2015/849. Що стосується правоохоронного сектору, то Генеральна прокуратура України (ОПУ) вже розробила Концепцію реформування кримінальної юстиції на 2022-2030 роки, яка включає більшість питань, які охоплює рекомендація. Міністерство внутрішніх справ (МВС) має напрацювання щодо розвитку сектору громадської безпеки – розширення Стратегії розвитку МВС на 2017-2020 роки. З 1 серпня робоча група в Офісі президента працює над Стратегією післявоєнної реформи державного управління в Україні.

Олігархи. Рейтинг: 2 бали (до 2).

Для виконання цієї рекомендації Україна має запровадити на практиці так званий «антиолігархічний закон» з урахуванням майбутнього висновку Венеціанської комісії (ВК) щодо відповідного законодавства. Хоча закон ухвалили ще у 2021 році, Київ звернувся до ВК. Україна досі чекає на висновок ВК, який спочатку планувалося ухвалити у грудні 2021 року. З його урахуванням слід було планувати наступні кроки. Проте розгляд документа у ВК наразі припинено. Застереження українських та міжнародних експертів: чинне законодавство не є системним, продуманим, іноді суперечить іншим нормативним документам.

Законодавство про національні меншини. Рейтинг: 5 балів (до 5)

Незважаючи на те, що влада запропонувала нестандартний законопроект «Про національні спільноти», за 2,5 місяці нічого не змінилося. Законопроект «Про національні спільноти» доопрацьовано з урахуванням попередніх зауважень від ЄС, отриманих у серпні 2022 року. Наприкінці вересня парламент хотів поставити законопроект на голосування. Та все ж на заклик експертного середовища вирішили дочекатися висновку європейських партнерів: голова Верховної Ради повідомив, що законопроект буде направлено до Єврокомісії та Ради Європи, висновки яких ще не надійшли. Отримано станом на кінець жовтня. Застереження профільних експертів залишаються незмінними: елементи звуження прав (нечіткість окремих положень щодо обсягу прав національних меншин і корінних народів), неврегульованість термінології, відсутня в Конституції та інших законодавчих актах («національні громади»), відсутність коментарів спеціалізованих міжнародних організацій. Варто також дочекатися коментарів міжнародних інституцій [55].

Висновок до розділу 3

Звісно, війна не лише прискорила євроінтеграцію України, але й завдала значної шкоди її економіці, що безумовно має наслідки для макроекономічних показників розвитку країни. Загальна сума прямої шкоди економіці України від пошкодження та руйнування житлових та нежитлових будівель та інфраструктури становить 108,3 млрд доларів або 2,9 трлн гривень. Це оцінка KSE Institute спільно Мінреінтеграції, Мінрегіонрозвитку, іншими міністерствами та партнерськими організаціями. У порівнянні з серединою червня сума зросла на 12,8 млрд доларів, в основному через збільшення кількості пошкодженого та зруйнованого житла – це найбільша частка у загальному обсязі збитків.

Ключовим припущенням прогнозу є суттєве зниження безпекових ризиків із середини 2023 року. Основним ризиком для економічного розвитку залишається триваліший термін повномасштабної військової агресії росії проти України. Національний банк переглянув ключове припущення прогнозу щодо безпекової ситуації. Базовий сценарій нового макропрогнозу передбачає відчутне зменшення безпекових ризиків лише з середини наступного року. Відповідно і повноцінне розблокування морських портів, зниження премії за ризик України та збільшення інвестицій у відновлення країни відтерміновано у часі.

Якщо термін повномасштабної війни буде тривалішим, ніж у базовому сценарії поточного прогнозу, довше зберігатимуться пригнічений попит, низькі інвестиції та логістичні обмеження для експорту. За таких умов відновлення української економіки буде повільнішим, а інфляція – вищою, ніж очікується зараз.

Актуальними для прогнозу є також інші ризики, реалізація більшості з яких погіршуватиме динаміку інфляції та стримуватиме економічне відновлення.

Оновлений прогноз, як і попередній, передбачає збереження облікової ставки на рівні 25% щонайменше до II кварталу 2024 року. Національний банк готовий за потреби підвищити ключову ставку понад прогноз, а також надалі вживатиме додаткових заходів для захисту міжнародних резервів і збереження керованості інфляційних процесів.

Вступ до ЄС вимагає відповідності «Копенгагенським критеріям», які базуються на трьох стовпах. Один політичний і включає повагу до демократії, верховенства права та прав людини. Другий – економічний і вимагає від майбутнього члена функціонуючої ринкової економіки. Третій — адміністративний та інституційний і передбачає інкорпорацію *acquis communautaire* ЄС, сукупності спільних юридичних прав і обов'язків — близько вісімдесяти тисяч сторінок — які є обов'язковими для всіх держав-членів ЄС.

Експертна група погодилася, що Україна продемонструвала відчутний прогрес лише в одній вимозі – реформі Конституційного Суду. У серпні – абсолютний аутсайдер. Вона почала просуватися, але основна робота ще попереду. Інші демонструють неоднозначні сигнали – від невеликих позитивних змін до причин для занепокоєння. Якщо говорити мовою цифр, то за 2,5 місяці загальний бал України зріс лише з 4,4 до 4,7 (0 означає невиконання, а 10 – повне виконання критеріїв, визначених Європейським Союзом для України зі статусом кандидата) .

Насправді фатальними тенденції назвати не можна, а регрес реформ є лише вибірковим, а не системним.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі в результаті проведених досліджень розв'язано важливі наукові задачі, що стосуються стратегічного економічного розвитку України і практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму формування економічних стратегій України та пошуку напрямів її удосконалення з урахуванням євроінтеграційного курсу нашої країни. макроекономічні проблеми інтеграції України до ЄС.

У роботі досліджено поняття, теоретичні основи та основні етапи європейської інтеграції; визначено поняття «кандидат» на вступ та основні критерії членства в Європейському Союзі; узагальнено методи вимірювання макроекономічних критеріїв при вступі до ЄС.

Надано характеристику основних етапів поглиблення та розвитку співпраці між Україною та ЄС; здійснено аналіз економічної взаємодії між Україною та ЄС, а також аналіз потенційної можливості виконання Україною Маастрихтських критеріїв.

В результаті виконання кваліфікаційної роботи оцінено перспективи інтеграції України до Європейського Союзу, зокрема через аналіз спроможності виконання вимог ЄС та подолання макроекономічних проблем через військову агресію.

Як самі процеси інтеграції, так і підходи до їх вивчення дуже різноманітні. Дослідженням інтеграції займаються економісти, соціологи, політологи, юристи та інші. У науковому аналізі інтеграції, як правило, виділяють декілька напрямів.

Найбільш важливими показниками, що відображають різні сторони відтворювальних процесів в економіці країни, є наступні.

1. ВВП (валовий національний продукт).
2. ВВП (валовий внутрішній продукт).
3. ЧНП (чистий національний продукт).

4. НД (національний дохід).
5. ЛД (особистий дохід).
6. РД (наявний дохід).
7. ЧЕБ (чистий економічний добробут).

Сучасна методика ведення національних рахунків розроблена спільно ООН, МВФ, Світовим банком, ОЕСР і Євростатом.

Система національних рахунків (СНР) являє собою записану у формі бухгалтерських рахунків систему показників, кожен з яких найбільш пристосований для вивчення певних сторін відтворення. Вся система в цілому, по-перше, описує основні зв'язки, що існують в макроекономіці, по-друге, дозволяє здійснювати міжнародні порівняння показників для всіх країн, що користуються СНС.

У сучасній системі національних рахунків (1993 р.) основним узагальнюючим показником, за допомогою якого оцінюється функціонування економіки за певний період, вважається ВВП (GDP).

По-перше, інтеграція розглядається як феномен, який спостерігається у найрізноманітніших умовах і регіонах світу, а також охоплює безліч типів і груп суспільств та держав.

По-друге, інтеграцію розглядають як більш специфічний феномен, що спрямований, перш за все, до зближення і об'єднання сучасних держав, які володіють правовим демократичним полем і ринковою економікою, оскільки саме ці умови сприяють найтіснішому сталому і мирному зближенню держав.

Насамкінець, інтеграція розглядається переважно як процес формування спільноти держав у Західній Європі після Другої світової війни, який призвів до утворення Європейського Союзу.

На основі дослідження сутності економічного розвитку як процесу еволюції економічної системи відзначено, що процес економічного розвитку також передбачає здійснення структурних перетворень національної економіки, зміну структури споживання, яка полягає в зменшенні частки витрат на продовольство.

Проблеми економічного зростання важливі як для економіки країни загалом, так і для окремої людини, яка проживає в даній країні.

Процеси динамічного глобального економічного розвитку визначають та обґрунтовують необхідність трансформації та модернізації національної стратегії розвитку країни з урахуванням не лише національних особливостей відповідних соціально-економічних відносин та ринкових механізмів, але й глобального, світового ринку.

Як свідчить проведений аналіз економічної взаємодії між Україною та ЄС розвиток глобалізаційних процесів сприяє розвитку інтернаціоналізації та, відповідно, регіоналізації та транснаціоналізації. За результатами проведеного дослідження зазначено, що глобалізація економічного розвитку відбувається під впливом глибокої взаємозалежності складових елементів світового господарства, а також його цілісністю, яка зростає в умовах швидкого розвитку інтернаціоналізації виробництва та обміну, інтенсифікації інтеграційних процесів.

За результатами дослідження особливостей формування стратегії розвитку в умовах інтеграційних процесів зауважено, що визначення цілей, шляхів їх досягнення та очікування запланованих результатів у майбутньому обумовило розвиток стратегічного планування та управління. Зроблено висновок, що стратегія економічного розвитку - це довгостроковий план, який складається з

взаємопов'язаних послідовних дій та розробляється задля досягнення стратегічної мети, що відповідає пріоритетам підприємства, організації або країни та є основою для їх ефективного функціонування й подальшого розвитку.

Результатом впровадження стратегії є саме розвиток, а вона у свою чергу є інструментом забезпечення цього розвитку. Для реалізації стратегічних завдань, що стоять перед економікою, надзвичайно актуальним є питання створення інститутів довгострокового планування з урахуванням сучасних економічних відносин в нових структурних формах.

Дослідження методичних підходів до оцінювання ефективності стратегій дало змогу зробити висновок, що теоретичне і практичне значення здійснення оцінки ефективності стратегічного планування економічного розвитку країни, на наш погляд, є затребуваним на всіх рівнях управління (як на рівні підприємства, так і на всіх рівнях державної влади). Також зроблено висновок про те, що в якості найбільш важливого напрямку реалізації стратегії економічного розвитку країни зазвичай обрано зміцнення системи стратегічного управління економічним розвитком, що забезпечує підвищення збалансованості та комплексності економічного розвитку країни та розміщення продуктивних сил, підвищення збалансованості зобов'язань державних органів управління та їх фінансових можливостей. В ході дослідження доведено, що результати оцінки ефективності реалізації стратегій економічного розвитку країни є основою для оптимізації управлінських рішень, що приймаються на всіх рівнях державної влади, а також для розробки рекомендацій щодо вдосконалення самих стратегій для більш повного досягнення стратегічних цілей розвитку країни і розробки нових стратегій.

Проаналізувавши потенційні можливості виконання Україною Маастрихтських критеріїв зауважено, що в Україні досі не створено реальні передумови не тільки для вступу нашої країни в ЄС, але і для визнання її «асоційованим» членом: не досягнуті «копенгагенські» критерії, які слід використовувати для оцінки країн-кандидатів для вступу в ЄС; не досягнуті показники, визначені Маастрихтською угодою до країн-кандидатів.

Експертна група погодилася, що Україна продемонструвала відчутний прогрес лише в одній вимозі – реформі Конституційного Суду. У серпні – абсолютний аутсайдер. Вона почала просуватися, але основна робота ще попереду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія створення ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vnrda.gov.ua/index.php/yevrointehratsiia/istoriia-stvorennia>
2. Глобальна та національна безпека [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/11/Navchalniy-posibnik-GPNB.pdf>
3. Основи Європейської інтеграції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://pidru4niki.com/2015101166763/politologiya/yevropeyskiy_soyuz_struktura_funktsiyi_mehanizmi
4. Міжнародна економічна інтеграція [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://buklib.net/books/27736/>
5. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: [монографія] / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, М.А. Дудченко та ін. — К.: Знання України, 2004. — 304 с
6. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5176/1.pdf>
7. Chalmers, D., Jachtenfuchs, M., and Joerges, C. (2016). The end of the Eurocrats' dream: adjusting to European diversity. New York: Cambridge University Press.
8. Archick, K. European Union: Current Challenges and Future Prospects. Retrieved from: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44249.pdf>, 16.07.19
9. Stiglitz, J.E. (2016). How a Common Currency Threatens the Future of Europe. New York/London: W.W. Norton & Company.
10. Шемятенков В.Г. Европейская интеграция: учеб. пособие для студ., обуч. по спец. «Мировая экономика». — М.: Международные отношения, 2003. — 400 с.
11. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу: Навчальний посібник / І. А. Грицяк . — К. : К.І.С., 2004. — 260 с.

12. Гіл Чарлз В.Л. Міжнародний бізнес: конкуренція на глобальному ринку / Пер. з англ. А.Олійник, Р. Ткачук. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 856 с.
13. Менеджмент європейської економічної інтеграції: [підр.] / С.М. Писаренко, Н.В. Горін, Л.А. Українець та ін.; за ред. С.М. Писаренко. – К.: Знання, 2012. – 373 с
14. Біловол В. С., Біленко А. О. Правові основи членства держав у Європейському союзі та перспективи для України // Юридичний науковий електронний журнал. — К, 2020. — № 1. — С. 282–284.
15. Рудич Ф. М та ін. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденція розвитку. — К : Парламентське вид-во, 2006. — С. 412.
16. How Countries Become New EU Members: Rules, Criteria & Procedures Explained. SchengenVisaInfo.com (англ.). 9 березня 2022. Архів оригіналу за 13 березень 2022.
17. History of the EU [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_en#1980-1989
18. Довгань В. М. Європейський Парламент. Правовий статус і компетенція в системі органів Європейського Союзу: Монографія / В. М. Довгань. – К. : КНТ, 2007. – 204 с.
19. Дэйвис К. Право Европейского Союза / К. Дэйвис; пер. со 2-го англ. изд. – К. : Знання, 2005. – 406 с.
20. Европейское право: учебник для вузов / под ред. проф. Л. М. Энтина. – М. : Норма, 2004. – 720 с.
21. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб. / В. Кернз. Пер. з англ. – К. : “Знання”, 2002. – 381 с.

22. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Геннадія Друзенка та Світлани Друзенко, за заг. ред. Геннадія Друзенка. – К. : «К.І.С.», 2010. – 536 с.
23. Копійка В. В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення. Навч. посіб. / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко. – К. : Ін Юре, 2001. – 448 с.
24. Опришко В. Ф. Право Європейського Союзу: Загальна частина: Підручник для вищих навчальних закладів / В. Ф. Опришко, А. В. Омельченко, А. С. Фастовець. – К. : Вид. КНЕУ., 2002. – 460 с.
25. Право Європейського Союзу : навч. посіб. / В. М. Бесчасний, В. П. Філонов, О. В. Філонов, В. М. Субботін та ін. ; за ред. В.М. Бесчасного. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2011. – 366 с.
26. Право Європейського Союзу : навч. посіб. / За заг ред. Р.А. Петрова. – 3-тє видання, змінене і доповнене. – К. : Істина, 2010. – 376 с.
27. Вимірювання результатів економічної діяльності [Електронний ресурс].
— Режим доступу: <http://epi.cc.ua/ekonomika-kurs-lektsiy-dlya.html>
28. Економічні цикли [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
<https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/12949>
29. [Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, and Ukraine-Europe (2021)]
30. EU-Ukraine Parliamentary Association Committee. Tenth Meeting 18-19 December 2019 (Strasbourg). Final Statement and Recommendations pursuant to Article 467 (3) of the Association Agreement. URL: <https://portal.rada.gov.ua/en/news/News/186811.html>
31. [Gritsyak I.A. Law and institutions of the European Union. Kyiv: K.I.C., 2004. 260 p]
32. Law of the European Union: textbook. way. / V.M. Beschasny, V.P. Filonov, O.V. Filonov, V.M. Subbotin and others. 2nd ed. Kyiv, 2011. 366 p

33. Baimuratov M.O., Cobby Yu.S. Modifications of state sovereignty in the conditions of European integration in the context of mutual relations of the European Union with member states: monograph. Sumy: University book, 2015.330 p
34. Action Plan. European Neighborhood Policy. Approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on February 12, 2005. Approved by the Cooperation Council between Ukraine and the European Union on February 21, 2005. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_693
35. Action Plan. European Neighborhood Policy. Approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on February 12, 2005. Approved by the Cooperation Council between Ukraine and the European Union on February 21, 2005. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_693
36. EU relations with Ukraine. Council of the EU and the European Council. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eastern-partnership/ukraine/>
37. Sector cooperation. 11/06/2019. EUROPEAN INTEGRATION PORTAL. <https://eu-ua.kmu.gov.ua/en/sector-cooperation>
38. Експорт та імпорт товарів з країнами ЄС-27 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/dcfta-commodities-2022-16-05.pdf>
39. Аналіз торгівлі послугами між Україною та ЄС в рамках ПВЗВТ. Вересень 2021. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/11/Final-DCFTA-services-2021-11-11.pdf>
40. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua>
41. Представники Мінфіну та ЄС обговорили макрофінансову допомогу Україні. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: (<https://www.kmu.gov.ua/news/predstavnyky-minfinu-ta-ies-obhovoryly-makrofinansovu-dopomohu-ukraini>)

42. Ukraine Support Tracker. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ifw-kiel.de/index.php?id=17142>
43. The Ukraine-EU Relationship. UK in a Changing Europe (UKICE). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ukandeu.ac.uk/explainers/the-ukraine-eu-relationship/>
44. Ukraine Economic Outlook. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ukraine-economic-outlook.com/>
45. Національний банк України. Статистика [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators>
46. Zubkova, L.O. (2017). The current state and problems of preventing corruption in Ukraine. Scientific Bulletin of the National Academy of Internal Affairs, 3, 34-44., с. 46
47. Transparency International: Ukrainians are extremely dissatisfied with the level of the fight against corruption. Available online: <https://www.dw.com/uk/transparency-international>, 26.07.19
48. Громадське ставлення до Інтеграції України в ЄС. Результати загальнонаціонального соціологічного дослідження, 2019 рік.
49. Прямі збитки від війни оцінюються в більш ніж 108 млрд доларів – KSE. 2 серпня 2022. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua>
50. Україна з початку війни втратила до 20% поголів'я худоби та птиці - Мінагрополітики. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3615955-ukraina-z-pocatku-vijni-vtratila-do-20-pogoliva-hudobi-ta-ptici-minagropolitiki.html>
51. Щодо заходів економічного відновлення в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-01/zahody-ekonomichnogo-vidnovlennya.pdf>

52. Council on Foreign Relations. Ukraine Could Become an EU Member. What Would That Mean? <https://www.cfr.org/in-brief/ukraine-could-become-eu-member-what-would-mean>

53. EU Commission's Recommendations for Ukraine's EU candidate status. https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-commissions-recommendations-ukraines-eu-candidate-status_en?s=232

54. Ukraine Failing Its Own Strategy To Meet EU Requirements Swiftly.
MONDAY, 14 NOVEMBER 2022.
<https://www.eurointegration.com.ua/eng/articles/2022/11/14/7150585/>

55. Ukraine Failing Its Own Strategy To Meet EU Requirements Swiftly.
MONDAY, 14 NOVEMBER 2022.
<https://www.eurointegration.com.ua/eng/articles/2022/11/14/7150585/>